

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İSLAMA GÖRE SİGORTA

İSLAMA GÖRE SİGORTA	3
Önsöz	4
Giriş	6
Sigorta Nizamı Ve Sigorta Akdi	9
I. Hakkında İslami Nas Bulunmayan Ve Yeni Bir Mesele Olan Sigorta: ..	9
II. Sigorta Akdinin İslam Dünyasına Girmesi Ve İbn Abidin'in Bu Mevzuda Yaptığı İlk Tetkik:	10
III. Muasır Fukahanın Sigorta Akdi Mevzuundaki Görüşleri:	13
Prof. Ahmet Taha es-Senusi'nin Görüşü:	16
IV. Din alimleriyle Hukuk Alimlerinin Sigorta Sistemi Mehfumu Üzerinde Farklı Görüşlere Sahip Olmalarının Sebepleri:	18
V. Mevzu Hakkında Bizim Görüşümüz:	20
VI. Sigorta Sisteminin Temel Ve Hedefi Nedir? Bir Sans Oyunu Mu Yoksa Karşılıklı Yardımlaşmaya Dayanan Bir İktisadi Müessese Midir?	24
VII. Arapça Ve Yabancı Kaynaklara Göre Sigorta Sisteminin Mahiyet Ve Gayesini Açıklayan Bir Özet:	25
VIII. İslamda Sigortanın Haram Olduğu Görüşüne Sebep Olan Şüphelerin Münakaşası:	28
Birinci Şüphe:	28
Cevap:	28
İkinci Şüphe:	30
Cevap:	30
Üçüncü Şüphe:	30
Cevabımız:	30
Dördüncü Şüphe:	32
Cevap:	32

<u>Beşinci Şüphe:</u>	35
<u>Cevap:</u>	35
<u>Altıncı Şüphe:</u>	37
<u>Cevap:</u>	38
<u>Netice</u>	39
<u>Karşı Görüş Ve Münakaşalar</u>	47
<u>Büyük Üstad Prof. M. Ebu-Zehra'nın Cevabi Yazısı</u>	49
<u>Prof. Mustafa Ahmed Ez-Zerqa'nın Cevabı</u>	69
<u>1 Yeni Akitler Yapmanın Cevazı:</u>	69
<u>2. Bey'u'l-vefa Delili:</u>	70
<u>3. Muvalat Akdi Delili:</u>	71
<u>4. Avakıl Sistemi Delili:</u>	72
<u>5. Sigorta Şekillerinden Bazı Garip Örnekler:</u>	74
<u>6. Hayat Sigortasında Kumar Şüphesi:</u>	75
<u>7. Sigorta Primleri Karşılığında Verilen Şeyin Güvenlikten İbaret Olması:</u>	76
<u>8. Prof. Kalkıyılı'nın Söyledikleri:</u>	78

İSLAMA GÖRE SİGORTA

Önsöz

Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. Doğru yolun rehberi, ebedi islam dininin sahibi efendimiz Muhammed Mustafa’ya ve Allah’ın bütün peygamberlerine de salatü-selam olsun.

Üyesi bulunduğum “Fen, Edebiyat ve İçtimai İlimler Meclisi”nin, “Hukuk ve siyasi İlimler Komisyonu”, 15-20 Şevval 1380 (1-6 Nisan 1961) tarihinde Dimaşk Üniversitesi konferans salonunda “İslam Hukuku Haftası” adı altında bir kongre tertip etmişti. 1951 Temmuzunun başında Paris’te, devletlerarası seviyede tertip edilen ve Suriye Üniversitesini temsilen iştirak ettiğim halkaya nisbetle bu halka ikincisini teşkil ediyordu.

Dimaşk’ta tertip edilen ve çeşitli islam ülkelerinden birçok alimin katıldığı bu ikinci halkanın mevzularından birisi de yeni ve önemli olması yanında, üzerinde derin bir hukuki araştırmaya şiddetle ihtiyaç duyulan şu mevzu idi: İslam Hukuku Zaviyesinden Sigorta. Bu mevzuunönemi, bütün dünyada ve İslam ülkelerinde amme hayatının ve iktisadi faaliyetin içine bu kadar girdikten ve bu ölçüde kullanılmaya başlandıktan sonra islam hukukunda bu yeni akdin hükmünü aydınlatmanın zaruret haline gelmiş olmasında noktalanıyordu. Çünkü bu akit, çeşitli tehlikeler karşısında malın sigortaya bağlanmasından tutun da trafik kazalarına, hava nakil şirketlerinin uçak ve benzeri vasıtalarında seyahat eden yolcuların hayatına ve ölüme maruz kaldıklarında çocukları ve ailelerinin faydalanması için şahısların hayatlarına kadar hemen her sahaya yayılmış bulunuyordu.

Muasır İslam hukuku alimlerinin sigortanın cevazı üzerinde farklı görüşlere sahip bulundukları bilinmektedir. Bunların ekserisi, bugün bütün dünyada hakim olan ve muasır hukukların benimsediği sigorta sistemini,derinliğine incelemeden, ilk nazarda haramdır diye mahkum etmişlerdir; çünkü onlara göre, sigorta kumar gibidir, hayat sigortası ilahi kadere karşı bir kefalet mahiyetindedir, bunu yaptıran müslümanın imanı tehlikeye girer zira bu, öldüren ve diriltten, ecceller elinde olan Allah’ın hüküm ve kazasına tecavüzdür. Bazı islam hukuku alimleri de umumi olarak sigortanın islam dini yönünden caiz olduğunu söylemişler; fakat mevzuu derinliğine, bütün nevileri ve durumları ile incelemeden, haram

diyenlerin şüphelerini giderek ilmi ikna için kafi deliller ileri süremeden bu hükme varmışlardır.

Şüphe yok ki bu kadar ehemmiyeti olan teamüli, hukuki ve iktisadi bir müessesenin -müslüman ve gayri müslim insanların hayatına bu ölçüde girdikten sonra, dini hükmünün, çarpışan ve olgunlaşmamış fikri görüşler arasında müphem kalması, dinine bağlı kimselerin ihtiyaç sevki ile günah korkusu arasında şaşkın vaziyette bırakılmaları caiz değildir. İşte bu sebeple, zikri geçen hukuk haftasında tebliğimin mevzuu olarak, ciddi, dikenli ve müşkül bir mevzu olduğunu bildiğim halde sigortayı seçtim; hatta bunun araştırma mevzuları arasına katılması da hazırlık komisyonunda benim teklifim ile gerçekleşmiş oldu.

Bu sigorta sisteminin fıkıhtan çıkarılacak olan şer'i hükmü -müsbet veya menfi- Allah'ın izni ile doğruya en yakını olsun diye, kanuni kaynaklarından gerçek malumatı elde etmek istikametinde elimden gelen gayreti sarfettim. Allah-ü Teala'dan bu mesaimi yalnız rızay-ı şerifine münhasır kılmasını, kabul buyurmasını ve nurlu dininin, ebedi büyük hukuk nizamının hizmeti yolunda sarfedilmiş olarak kaydetmesini niyaz ediyorum.

Araştırmam beni, bir güçlüğü maruz kalmadan sigortanın caiz olduğu hükmüne ulaştırdı. Bu mevzudaki delillerim tebliğimi sunarken ve bunu takip eden gün münakaşa celsesinde muhterem kongre üyelerinin itirazlarına verdiğim cevaplar arasında genişçe zikredilmiştir.

Eğer isabet etmiş isem bu Allah'ın lütfu, nimeti ve muvaffak kılması ile olmuştur; eğer içtihadım doğru hükme isabet etmedi ise bu önemli mevzuu araştırma mertebesine nisbetle benim eksikliğimden olmuştur; fakat şefaatchim bu ilmi vazifeyi yerine getirme mevzuundaki iyi niyetimdir.

Kendi görüşümü muzaffer kılma, muhaliflerimin delillerini üstü kapalı geçmek istemediğim ve doğru ne ise ona ulaşmayı arzu ettiğim için kendi tebliğimin metni ile beraber muhterem, müdekkik allame Profesör Ebu-Zehra'nın, münakaşa celsesinde ileri sürdüğü şifahi itirazları da neşrettim. Ben cevaplarımı münakaşa celsesindekine uygun olarak yazıp komisyona takdim etmişim; üstad da bu cevapları gördükten sonra ihtirazlarını genişleterek kaleme almışlardı.

Yalnızca Prof. Ebu-Zehra'nın itirazlarını neşrettim; çünkü bana muhalif olan diğer alimlerin itirazları daha fazlasını getirmiyordu.

Münakaşada beni destekleyenlerin görüşleri yerine de yalnız kendi cevaplarımı neşredeceğim.

Artık her iki tarafın delillerini okuyup anladıktan, geniş islam hukukunun fûru ve usulü sahasında maruf olan ilmi ölçüler ile değerlendirdikten sonra vicdanını ve diyanetini tatmin eden helal veya haram görüşlerinden birisini terch etmesini ve buna göre hükmeylemesini okuyucuya bırakıyorum.

Doğru yolu gösteren ve muvaffak kılan yalnızca Allah-ü Teala'dır ve tek sığınılacak merci de O'dur.

M. Ahmed ez-zerqa

20 Şevval 1381

İslam Hukuku Haftası

26 Nisan 1962

Kongre Üyesi

Giriş

Sigorta akdi mevzuundaki araştırma -hemen bütün yollarında ve taraflarında insan hayatına bu ölçüde girmiş, insanın ölümünden sonra ailesi için daha sağlığında tedbir almasıyla gölgesini ölüm sonrasına kadar uzatmış bulunan- bu akit hakkında islam dininin görüşünü ortaya koyan bir araştırma olup; fıkhi araştırmalara muhtaç günlük meselelerden birisidir.

Sigorta geniş ölçüde yayılmış, dallanmış, çeşilenmiş, ticareti, san'atı, iktisadi faaliyetin hemen bütün yönlerini -isteyerek veya kanunen mecburi olarak- kuşatmış bir akittir. Hatta yalnızca ticret ve diğer iktisadi sahalar ile

iktifa etmemiş, insanın bu hayatta emniyet ve rahahınıarttırmak için kullandığı otomobil, binek, oturduğu ev, sahihp olduğu eşya, mesul bulunduğu hadiselerle kadar yayılmıştır.

Sigorta nizamı insan hayatına böylesine girince islamalimlerine yakışan onu itina ile tahlil ve tetkik etmektedir. Bu tetkik gerçeklere, dini nasların ışığına ve esaslarına dayanmalıdır. Zaruret haline gelen bir içtihat ile bu akit karşısında islami nasların ve esasların durumu tayin edilmelidir; bir içtihat ki onunla islama en yakın olan ve onun hukuk nizamına en uygun bulunan hüküm, yönelttiği pratik yol, nas ve esaslarının gereği araştırılır; bu gerek ister müsbet olsun, ister menfii..Çünkü bu bedi din, hususi ve umumi naslarıyla, hadiseleri kuşatan kaideleriyle eksiksiz bir hukuk nizamının da sahibidir. Hiç bir yeni hadise karşısında cevap bulmaktan aciz ve şaşkın kalması mümkün olmadığı gibi herhangi bir durum, iş e tasarruf karşısında islamın tutumunu ve görüşünü tayin etmeye yetecek delillerden mahrum bulunması da düşünülemez.

Tarafsız biraraştırmacı için, hangi mevzuda olursa olsun islamın hükmünün, ekseriyetin meyil, tutum ve davranışına uygun veya muhalif olması önemli değildir. Yeter ki araştırmacı, dikkatli bir fıkhi görüş ve muhakeme ile şer’i delilin sağlamına yapışsın ve aynı basiretle Şari’in nassı ile fıkıh aliminin kıyasa dayanan görüşünü birbirinden ayırsın! Araştırmacı bu ayırımı ilk ilmi ölçü olarak ele alacak, vakıalara gerçekte olduğu gibi kavrayacak ki doğru ve apaçık hükme varabilsin! Araştırmacının metodo - birçok sathi araştırmacılar da olduğu gibi- “yeni hadiselerde menfi tutum daima sahibinin takva ve dindarlığa daha ziyade delalet eder” şeklinde de olmamalıdır. Bu ilmin değil, aczin tutumudur. Bunun zararı,dini yakma, islamın apaçık yolundan sapmış hiziplere yaranmak, onlar arasında şöhret sağlamak ve bu yoldan pis karnını doyurmak maksadiyle dinin esaslarını hafife alma ve kaynaklarına iftira etme cü’rteninin zararından az değildir. işte bu sepledir ki derin anlayış, dikkat ve şer’i esasları bilmek yanında takva ve dindarlık müçtehitte aranan içtihat şartlarından olmuştur.

İslam adına muteber bir delile dayanmadan ileri sürülen menfi hükümler ve tutumlar, ihlas ve takva yokluğu sebebiyle, ilim istismar edilerek ileri sürülen sahte hükümlerden farksızdır. Helal olanı haram kılmak, haramı helal kılmak gibidir. Her ikisi de dinin güzelliğini, hüküm ve esaslarındaki hikmeti bozmakta, çirkinleştirmektedir.

Ben derim ki: Bu noktalar araştırmacının dini ölçüsü ve mihengi olduktan ve sağlam dini delillere sarıldıktan sonra müsbet veya menfi birşer'i neticeye ulaşması; bu neticenin nefsanî arzularına tabî grupların isteklerine uygun düşüp düşmemesi onu ilgilendirmez; çünkü İslam halka yaranmak için değil, apaçık prensipleri uygun metodu ile onları islah için gelmiştir; “doğruya uyan kendi menfaati için uymuş olur, sapan da kendi aleyhine sapmıştır.”

Gerçek şudur ki, malum birçok amilden dolayı İslamın geçmiş asırlarında benzerine rastlanmamış bulunan ve içinde yaşadığımız asırda ortaya çıkan, adına “günün meseleleri” dediğimiz -sigorta gibi- içtihadı muhtaç çeşitli iktisadî ve hukukî meseleler vardır. Bu gibi önemli meseleler üzerinde bir kişinin re'yi ile hüküm vermek doğru değildir; çünkü bu yolun bazı mahzurları vardır. Yapılması gereken şey bu nevi maddelerin halli için devamlı bir ilmi -hukukî meclis (icthâat şurası) toplamaktır. Bu mecliste İslam dünyasının muhtelif ülkelerinden çağrılmış, ilim ve takvası ile maruf, dinî ve zamanın şartlarını iyi kavramış, mümkün olduğu kadar hukuk kültürü edilmiş fıkıh alimleri ile onlara teknik ve ilimî mevzularda gereken bilgiyi sunacak fen adamları ve teknik elemanlar bulunmalıdır. İşte bu meclis, devamlı karşımıza çıkmakta olan yeni meseleleri şura icthâdî ile hükme bağlayacak, böylece ferdî icthâdın mahzurları da bertaraf ediliş olacaktır.

Nasıl dil ve diğer çeşitli ilimler için tesis edilmiş enstitüler, şuralar varsa aynı şekilde hile, bilgisizlik ve muhtemel hata amillerinden arınmış icthâat ihtiyacını tatmin için de İslam dünyasından böyle bir meclise ihtiyaç vardır.

Fakat İslam dünyasının milletleri ve idarecileri bu İslam vazifelerini idrak edip de böyle bir meclisin kurulması mevzuundaki rüyalar gerçekleşinceye kadar, vazife duygunasına sahip o vasıfta ilimlerin imkan ölçüsünde bu boşluğu doldurmaları zaruridir.

Bu değerli kongre, halihazırdaki şartlar içinde, günümüze ait meselelerden bazılarının hükme bağlamak için mümkün olan en iyi vesiledir.

Bu mukaddimeden, muhterem dinleyenlere peşinen sunmak istediğim şu neticeyi çıkarmak isiyorum: Sigorta hakkında İslamın hükmü mevzuunda şu araştırmama ve tebliğim ile ulaşacağım görüşü kesin olarak doğru, bana muhlif olanların görüşünü de kat'î olarak hatalı addetmiyorum.

Bu, doğru olduğunu ümit ettiğim ve son gayretimi sarfederek elde edebildiğim naçiz görüşümdür. Hepimiz ferdi görüşler sahasında bulunduğumuza göre, asrımızın muhterem ve fazıl fakihlerinden bana muhalif olanların görüşlerini de takdir ile karşılıyorum.

İki tarafın delillerini dini esaslara ve fıkıh mizanına vurduktan sonra tercih hakkı okuyucuya ait olacaktır.

Sigorta Nizamı Ve Sigorta Akdi

I. Hakkında İslami Nas Bulunmayan Ve Yeni Bir Mesele Olan Sigorta:

Hukuk alimleri sigorta sistemi ile sigorta akdini birbirinden ayırıyorlar; çünkü sigorta sistemi teknik kaidelere sahip umumi bir nazariyeye dayanan, içtimai ve iktisadi tesirleri bulunan bir yol ve düşünce sistemidir. Sigorta akdi ise: Sigorta sisteminin tatbiki mahiyetinde olup akd yapanlar arasında karşılıklı hakla doğuran bir tasarruftur.

1. Hukukçuların kabul ettiği umumi nazariyeye göre sigorta sistemini şöyle tarif etmek mümkündür: İstatistik kaide ve esaslara bağlı bir tekniğe dayanarak akitlerini düzenleyen bir müessese vasıtasıyla kaza ve kayıpların zararını telafi etme hususunda yardımlaşmayı gaye edinmiş, karşılıklı ödeme esasına dayanan akdi bir sistemdir.

2. Suriye Medeni Kanununun 713. ve (küçük ifade farkları ile beraber) Mısır Medeni Kanununun 747. maddelerine göre sigorta akdinin tarifi de şöyledir: Sigortacı ve sigortalı isimleri verilen iki taraf arasında, ikincinin birinciye ödeyeceği prim veya herhangi bir mal karşılığında birincinin (sigortacının) da ikinciye (sigortalıya) ,akitte yazılı kaza veya hadise vukubulunca muayyen bir meblağı ödemesi mecburiyetini (borcunu) getiren bir akittir.

Asrımızda sigorta iki fert arasında cereyan etmiyor: Birçok sigortalının kendileriyle muamele yaptığı büyük hisseli şirketler bu işi yürütüyor.

Sigortalıların ödediği primlerden büyük meblağlar birikiyor; sigortacı şirket, sigortaya mevzu teşkil eden hadise vukubulunca sigortalıya hakettiği tazminatı o meblağdan ödüyor, şirketin sermayesi ihtiyat ve teminat akçesi olarak kalıyor ve toplanan primler ile ödenen tazminat arasındaki fark şirketin karı oluyor.

Hukuki mefhumu ve umumi nazariyesi ile sigorta akdi, iki tariften de açıkça anlaşıldığı üzere, eskiden bilinmeyen, yeni doğmuş bir akittir. Bu akit üzerinde araştırma yapan hukuk alimlerinin açıkladıklarına göre bunun Avrupa'da zuhuru miladi on dördüncü asrın başlarına dayanmaktadır.

Bu akit yeni doğmuş akitlerden olduğuna ve bu sistem selefimiz olan islam hukuk alimlerinin zamanlarında mevcut olmayan örfe istinat ettiğine göre İslam hukuk kaynaklarında onun ilgili bir nas ve geçmiş fukahamızda ona dair bir görüş bulamayacağımız tabiidir.

Bu akit kazalardan meydana gelen zararın tazminatı esasına dayanıyor. İlk nazarda bunda ğarar (meçhul üzerine akit) şekli göze çarpıyor. İslam hukuk açısından bakana göre:kaza vukubulmaz ise sigortacının -karşılığında bir şey vermediği için- prim almasının; eğer kaza meydana gelirse sigortalının -o kadar prim ödemediği halde- bütün zararı karşılayacak büyük bir meblağı almasının caiz olmayacağı hususu akla geliyor. İşte sebeplere mezkur akit üzerinde islam hukuk alimlerinin görüşleri farklı olmuştur. Ekseriyetin görüşünde ağır basan taraf bu akdin haram olması ve kumar gibi kabul edilmesidir.

II. Sigorta Akdinin İslam Dünyasına Girmesi Ve İbn Abidin'in Bu Mevzuda Yaptığı İlk Tetkik:

Muasır İslam hukukçularından önceki nesil içinde, hanefi mezhebine Tenviru'l-ebsar şerhi ed-Dürü'l muhtar üzerine Raddu'l-muhtar isimli haşiyeyi yazan allame Muhammed b. Abidin'den başka herhangi bir mezhep fakihinin, sigorta akdinin İslami hükmünü tesbit için araştırma yaptığının bilmiyoruz. Çünkü sigorta usulü hicri on üçüncü asra kadar şark memleketlerinde bilinmiyordu. Bu asırda, Avrupa sınai kalkınmasına paralel olarak doğu ile batı arasındaki ticari bağ kuvvetlendi. Bu arada,

ithalat akitlerini yapmak üzere memleketimizde oturan yabancı ticaret temsilcileri vasıtasıyla Avrupa'dan ithal edilen malların sigorta edilmesi yoluyla bu müessese İslam dünyasına girmiş oldu .Bu temsilciler, ithal edilecek mallar üzerine yapılan deniz sigortasından başlayarak sigorta akdini bize getirmiş oldular.

Allame İbn Abidin -bugün de halk arasında yaygın olan¹ -sigorta ismini verdiği bu akit üzerine inceleme parantezini oldukça uzak bir münasebet içinde açmış ve bunu Kitabu'l-cihad'ın "müste'men" babında zikretmiştir. Burada zikretmesinin sebebi, yabancı ticaret mümessillerinin müste'men olarak İslam ülkesine girmeleri ve ticari bağlantılarını sigortalı olarak yapmalarıdır. İbn Abidin'in, raddü'l-muhtar'ın (el-Emiriyye, 1. B., c. III, S: 249) müste'men babının ikinci faslında, İmam Muhammed'in Siyeri'nin şerhinden, müste'menler (arada anlaşma bulunmayan yabancı ülkemden islam ülkesine devletin izni ile geçici olarak giren yabancılar² hakkında olmak üzere naklettiği ifadenin özeti şudur "İslam ülkesinde bulundukları müddetçe müste'menlere yardımcı olmak devletin vazifesidir. islam yurdunda müslümanlar, müste'menler ile ancak diğer müslümanlarla aralarında yapmaları caiz olan akitleri yapabilirler. Beyt-i makdis'i ziyaret edenlerden alınması mu'tat olan meblağ kabilinden dahi -hukukin borçlu olmadığı- bir şeyi müste'menden almak da caiz değildir."

(1) Arap memleketlerinde halkın kullandığı sigorta kelimesi Fransızca "securite" kelimesinde gelir. Manası: emniyet ve güvenlidir; bu yerde de kullanılmıştır. Ancak mezkur akit için Fransızcada hukuki ıstılah haline gelen kelime "assurance" olup manası: emniyet ve güvenlik vermek, emin kılmaktır.

(2) Geniş bilgi için Diyanet Dergisinde çıkan makalemize bakın.C. 14, Sa. 3, S. 136 vd. (çeviren)

Bundan sonra şöyle diyor:"Anlattığımız hususlar, zamanımızda sık sık sorulan bir meseleye de açık cevap getirmiş oluyor. Mesele şudur: Adeta göre tacirler düşman yurdundan vatandaşından (harbiden)bir nakil vasıtası kiraladıkları zaman hem kira bedelini veriyorlar, hem de kendi memleketinde oturan harbiye muayyen bir meblağ ödüyorlar ki buna "sigorta" deniyor. Bunun üzerine vasıtaya yüklenen mal yangın, batma, yağma ve benzeri bir sebeple zararı tazmin ediyor. O adamın, İslam

ülkesinin sahil şehirlerinde, devletin izniyle müste'men olarak oturan ve tacirlerden sigorta primini alan bir temsilcisi bulunuyor. denizde tacirlerin malı helak olursa mezkur mümessil bedelinin tamamını sahiplerine ödüyor. Kanaatime göre tacirin, kaybolan malının bedelini alması helal olmaz; çünkü bu borçlu olmadığı bir şeyi borçlanmak kabilindendir...”

İbn abidin meseleyi incelerken “çünkü bu borcu olmayan şeyi borçlanmak kabilindendir.” diyor; bundan maksadı şudur: Sigorta sahibi diye isimlendirdiği sigortacı bu akdi yapmakla, malı helak olduğu takdirde tacire bedelini ödemeyi borçlanmış oluyor; halbuki islam hukuku ona bu bedeli ödemeyi borç kılmamıştır; şu halde onu alması caiz değildir; çünkü daha önce de açıkladığı üzere Beyt-i Makdis'i ziyaret edenlerden alındığı gibi, adet haline gelmiş olsa dahi hukuken borçlu olmadığı bir şeyi islam ülkesinde müste'menden almak caiz değildir.

İbn Abidin'in, sigortacıdan tazminat almanın caiz olmadığı görüşünü dayandırdığı esas bundan ibarettir. Bunun da mesnedi şudur: Sigortacı bu akit bile borçlu olmadığı bir şeyi borçlanmaktadır. Aslında o kendisine bir şey tevdi edilen (vedi), bir şeyi iğreti (ariyet) olarak alan (müsteir) ve bir şeyi kiralayan (müste'cir) gibidir. Bunların korumada kusuru veya zarara bilerek sebep olmaları gibi bir durum bulunmadığı halde, bırakılan, iğreti veya kırlanmış mal kaza, kader icabı helak olduğu takdirde ödemeleri şartı akde konsa -hanefi mezhebi esaslarına göre- bu şart onları borçlulukılmaz ve onlardan bu tazminatı almak caiz olmaz.

Sonra İbn Abidin, caiz olmadığı şeklinde açıkladığı görüşü üzerine hanefi mezhebinde açıkça yer almış iki mesele ileri sürüyor ki, her ikisine de kıyasla sigorta tazminatının caiz olması gerekiyor. Bunlar:

1. ücretle emanetçilik eden kimse, (vedi) helak olduğu takdirde emaneti (vediayı) öder.

2. Hanefi fakihlerin, kafalet kitabında hassaten zikrettikleri yol tehlikesine bağlı tazminat meselesi ki, buna göre bir kimse diğerine: “Bu yoldan git; çünkü emindir, tehlike yoktur, eğer malın alınırsa ben öderim” dese, bu yoldan giden muhatabının zayı olan malını öder. Hanefi fukahası bu hükme mesnet olarak şöyle diyorlar: Bu söz ödeme taahhüdü ile beraber tehlikeye maruz bırakma mahiyetindedir; bundan dolayı da zarara uğrayana ödeme yapması gerekir.

İbn Abidin, bu iki meseleden ikincisine “bununla sigorta arasında, birbirine kıyas edilmelerine mani fark vardır” cevabını veriyor ve uzun uzadıya ikna etmeyen şeyler söylüyor.

İbn Abidin, sigorta akdinin, sigorta sihibi dediği sigortacı ile islam ülkesinde yapılması ve düşman ülkesinde yapılması durumlarını birbirinde ayırıyor. İbn Abidin’e göre tazminat almanın caiz olmaması ancak sigorta akdinin, islami hükümlerin tatbik edildiği islam ülkesinde yapılmış olmasına bağlıdır. Eğer sigorta akdi düşman ülkesinde (darü’l-harbde) yapılmış olur da sigorta sahibi, islam ülkesinde oturan tacire, zayi olan malının bedelini gönderirse bu takdirde onu almak halidir. Çünkü bu, aldatma ve hıyanet bulunmaksızın harbinin malını, rızası ile almaktan ibarettir. İslam ülkesinde yapılmış fasit bir akit değildir ki, bizim hükümlerimize tabi olsun.

İbn Abidin’in, sigorta akdi mevzuundaki görüşünün özeti bundan ibarettir.

III. Muasır Fukahanın Sigorta Akdi Mevzuundaki Görüşleri:

Bu mevzudaki görüşleri kısaca veya genişçe neşredenmuasır alimler ile görüşlerine muttali olduğumuz fıkıh bilginlerinin mevzuumuz üzerindeki hükümleri, helal - haram, caiz - memnu şeklinde farklı olmuştur. Şimdi mutlak olarak caiz görmeyenlerin, tereddüt geçiren veya kayıtlar koyanların, kısımlara ayırarak bir kısmını kabul, diğerini reddedenlerin ve bütün nevileriyle caiz görenlerin görüşlerini sırayla ve kısaca arzedeceğim.

1. Sigortanın bütün nevilerini mutlak olarak kabul etmiyenler:

Sayıcı ekseriyeti teşkil eden bu görüşün sahiplerine göre sigorta akdi haramdır; sigortalının tazminat alması, sigortacısında prim alması helal değildir. Bu mevzudaki delilleri şudur: Mal üzerine yapılan sigortada kumara veya haram kılınmış müşterek bahislere benzerlik vardır. Hayat sigortasında Allah’ın kaza ve kaderine karşı bir cür’et bahis mevzuudur. Müslümanın inancına göre ömürler:

“Hiç bir kimse nerede öleceğini bilemez”(Lukman: 31/34)

Diyanet Allah'ın elindedir. Kim birbaşkasına “şu kadar yaşayacağını, eğer daha önce ölürse varislerine muayyen bir meblağı ödeyeceğini” taahhüt edebilir. Bu söze güvenen ve tazminat almak için bu esasa göre sözleşme yapan kimsenin de durumu aynıdır. Her ikisi de bu islam inancına karşı çıkmaktadırlar.³

(3) Bu mutlak olarak haramdır” diyenlerin içinde eski Mısır müftüsü hanefi, allame Muhammed Bahit el-Mut'i de vardır. Allame İbn Abidin'den sonra sigorta mevzuunun en eski araştırmacısı odur. Osmanlılar zamanında Anadolu'dan kendisine bu mevzuda bir fetva sorulmuş o da buna bir Risale (Mısır, Nil matbaası, 1324/1906) ile cevap vermiştir. Merhumun cevabının özeti şudur: İslam göre malların tazmin edilmesi iki yoldan birisi ile olabilir: 1. Kefalet yolu; 2. Tecavüz ve itlaf yolu. Sigorta helak ve zayi olması, sigorta şirketinin haksız bir fiili (tecavüz) ile de olmamıştır. İmdi sigortalı mal zayi olunca tazminatı sigorta şirketine yüklemeye imkanyokutur; çünkü islama göre ödetme şartları gerçekleşmemiştir. Merhum bundan sonra, araştırmasında hiç işaret etmemekle beraber İbn Abidin'in yolundan yürüyor ve şöyle diyor: Bu fasid bir akittir; bunda sigorta şirketi veya yabancı sigortacı İslama göre borçlu olmadıkları bir şeyi borçlanmaktadırlar. Sonra şu neticeye varıyor: sigortacı, zayi olan malın bedelini islam ülkesinde değil de yabancı ülkede verirse müslümanın bunu alması helaldir; çünkü bu bir harbinin malını, hiyanet ve zulüm olmaksızın, rızasıyla, yabancı ülkede almaktan ibarettir; başka durumlarda almak helal değildir... Merhumun mevzuu ele alış ufku oldukça dardır.

2. Bir karara varamayan veya bir kısmı daha ziyade menfi görüşe meyilli olmakla beraber sigortayı kısımlara ayıranlar:

a) Sigorta akdinin hükmü mevzuunda tereddü tgeçirenlerden birisi Ezher Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Muhammed el-Medeni'dir.

El-Ehram el-iktisadi dergisi, 15 Şubat 1961 tarihinde çıkan 132. sayısının “Helal mi haram mı?” sahifesinde, birçok din ve hukuk alimine, sigorta, senetler ve hisseler hakkında bir sual tevcih etmiş idi. Prof. Medenin bu suale verdiği cevap şudur:

“Hayat sigortası, senetler ve bankalar ile muamele gibi mevzuların, bir kişinin fetvasına bırakılmaması gerekir. Yapılacak şey bu iş için, çeşitli yerlerden iktisatçı ve alim, fikir sahibi mütehassısların toplanması ve bunların meseleyi enine boyuna incelemeleri, üzerinde birleşecekleri bir görüşü ortaya koymalarıdır. Ancak böyle bir görüş, ulema arasında meşhur olan “haram böyle bir görüş, ulema arasında meşhur olan “haram olduğunda ittifak vardır” görüşünün karşısına çıkabilir. Aksi halde halk daima ikiye ayrılacaktır:

aa) Nakle dayanan ve meşhur olan görüşe uyarak haram diyenler;

bb) Terakkiye ayak uydurmak ve kolaylık sağlamak için mübahtır diyenler.”

Ben derim ki:Bu ve benzeri meseler için bir hukuk meclisinin toplanması, bir fıkıh enstitüsünün kurulması, dini hükmün bu meclisten - ittifakla veya ekser-iyetin görüşü olarak- ilan edilmesi bizim de temenni ettiğimiz bir husustur. Fakat uzun zamandan beri davasını güttüğümüz bu meclisi toplama mevcuunda mesul kimdir?Halk, gösterdiği yolda gideceği bu rehberin doğumunu daha ne kadar bekleyecektir?

b) Menfi görüş ağır basmakla beraber sigortayı kısımlara ayıranlardan birisi büyük üstad, alame, Prof Muhammed Ebu-Zehra’dır. (Allah onu korusun ve yaygın faydasını devam ettirsin!)

Üstad, el-Ehram el-iktidasi dergisinin zikri geçen sayısandı bir açıklama neşretmiş ve şöyle demişti: “Kazaya uğradıkları zaman tamir edilmelerini sağlamak için mesela arabaların sigorta etirilmesi haram değil ise de bu iş gönlüme yatmamaktadır. Hayat sigortası ise bir nevi kumardır; çünkü bir şahıs bir ksm mal verir ve ölürse hangi hakla -kararlaştırılan- meblağın tamamını talep edebilir? Sigorta müddetinin sonuna kadar yaşarsa bu takdirde hem verdiğini geri alacak hem de fazlasını alacaktır ki bu faizdir.”

c) Müslüman Gençler Cemiyetinin genel sekreteri Prof. Ahmet el-Şirbasi’nin görüşü de buna yakındır; çünkü mezkur suale veridiği cevaptan çıkan hüküm şudur: Sigorta sistemi faiz esasına dayanırsa haramdır. Bilhassa fertler için aldanmayı, sigorta şirketleri için de çığ gibi büyüyen servetleri sağlayan -sigortadaki- mechul ve zaptı mümkün olmayan unsur

bu hükme sebeptir. Eğer faize dayanan sistemden -ki ona göre sigorta da buna dahildir- derhal kurtulmak mümkün olmuyorsa bu, zaruret hali olarak kabul edilir, geçici olarak kullanılır, bununla beraber ondan kurtulmak için çalışmak farz olur.

3. Faizle alakası bulunmamak şartıyla ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayalı oluşunu göz önüne alarak sigortayı bütün nevileriyle caiz görenler:

Bildiğimize göre Prof M.Yusuf Musa ile aynı mevzuda bize tebliğ sunacak olan Prof. Abdurrahman İsa da bu grup içinde yer almaktadır.

Prof. M. Y. Musa, El-Ehram el-iktisadi dergisinde neşredilen suale şu cevabı vermiştir: Sigorta bütün nevileriyle cemiyete fayda getiren bir yardımlaşmadır. Hayat sigortası, sigortayı yapan şirkete fayda getirdiği gibi sigortalı için de faydalı oluyor; faizden uzak oldukça dini yönden mahzurlu olmadığı kanaatindeyim; şu manada ki sigortalı, akitte zikredilen müddet kadar yaşarsa yalnızca ödediğini alır; daha fazlasını alamaz; eğer mezkur müddet kadar yaşamaz ise sigorta tazminatını almak varislerinin hakkıdır; bu dinen helaldir.

Buraya kadar arzettiğimiz şer’igörüşlerde açıkça göze çarpan husus bunların birer fıkhi inceleme ve araştırma mahiyetinde olmadıklarıdır. Bunlar sigorta akdi üzerinde sathi bir bilgiye dayanan, izaha muhtaç delilleri muhtevi cevaplar; aceleye getirilmiş görüşlerdir; içlerinde, sigorta akdinin gerçek yönünün genişçe incelenmesine dayanan buna ait delillerin elde edilebileceklerinin tamamına uzanan bir görüş yoktur.

Prof. Ahmet Taha es-Senusi’nin Görüşü:

Muasır alimlerden yalnız birisi mevzuu, hakkı olan genişliği içinde ele almış ve sigorta ile alakasını yakaladığı bir fıkhi delile ağırlık vermiş, onu genişçe açıklamış; hatta bunu, sigorta mevzuunda kesin bir nas olarak mütalaa etmiştir ki, bu delil, hanefi fakihlerin, mirasın sebepleri arasında zikrettikleri “muvalat akdi” dir. Müvalat akdi; nesebi meçhul bir kimsenin diğerine “sen benim velimsin; suç işlersem tazminatımı ödersin, ölürsem varisim olursun” demesidir. Burada geçen tazminat (akl), kazara işlenen suç

karşılığında ödenen mali bedeldir. Bu değerli alim Ahmet Taha es-Senusi, şer'i müvalat akdini ve bunun kıyas yoluyla sigorta akdinin sıhhatine delaletini derinliğine ve genişliğine ehliyetle incelemiş, mevzuun esaslarını ortaya koymuştur. üstad, el-Ezher dergisinin 1373 hicr yılı, 25. cild, 2 ve 3. sayılarında geniş bir araştırma neşretmiş, bu araştırmasında -aşağıda özetleyeceğimiz- şu neticeye varmıştır:

a) Muvalat akdinin, mirasçı olabilmek için kafi bir sebep olup olmadığı tartışmalı ise de, bunun sıhhatini ve mirasa sebep olmasını yüce sahabe fukahasından büyük bir grup kabul etmiştir; bunlar: Ömer, İbn Mes'ud, İbn Abbas ve İbn Ömer'dir. (Allah cümlesinden razı olsun.). Ebu-Hanife ve tabileri de, koydukları bazı sınır veş artlar içinde onu kabul etmişlerdir. Bu mevzudaki mesnetleri Temim ed-Dari'nin (r.a.) rivayetiyle sabit olan sünnettir. Bunlar, mezkur sünnetten, adına "Velau'l-muvalat" dedikleri münasebetin sabit olacağı anlayışına varmışlardır; mamafih diğer müçtehit imamlar, bu anlayışta onlara muhalif kalmışlardır. Şu halde bu hüküm, İslam hukukunda muteber olan bir mezhebin görüşüdür ve İmam Serahsi, el-Mebhut isimli eserinde bu hükmün delilini geniş bir şekilde açıklamıştır.

b) Mezkur muvalat akdi, akdi yapan iki taraf arasında hukuki bir bağ meydana getirmektedir. Bu bağın dayanağı, bir şahsın, kaza yoluyla diğer şahıstan meydana gelecek olan suçun mali neticesini borçlanması ve karşılığında bu şahıs varissiz ölürse ona birinci şahsın varis olmasıdır.

c) "Velau'l-muvalat" adı verilen hukuki bağı doğuran muvalat akdi, Fransızların "assurance de responsabilite" dedikleri "mesuliyet sigortası"nın canlı bir örneğidir.

Profesör senusi, daha snora, muvalat akdi ile mesuliyet sigortası akdinin unsurların; akdi yapanlar, sigortalının hak edeceği tazminat, sigortacının alacağı bedel, sigorta sayesinde hasıl olacak fayda yönlerinden ele alıp inceliyor; öyle ki bu inceleme, eski olan "dini muvalat akdi" ile yeni olan "kanuni mevuliyet sigortası" akdinin birbirine kıyasının sağlam esaslar oturduğunu gösteriyor.

Prof. Senusi, bu kıyasa karşı ileri sürülebilecek itiraz ve şüpheleri de tasavvur ederek uygun cevaplarını birer birer vermiştir.

Profesörün araştırması gerek akde bağılı olan ve gerekse haksız (zararlı) fiilen doğan mesuliyet sigortasına aittir. Mesuileyet sigortası, üç esas sigorta nev'inin birisidir. Diğer iki nevi ise “mal sigortası” ve “şahıs sigortası” dır. Profesörün araştırması bu iki nevi sigortayı ihtiva etmiyor; çünkü islami muvalat akdi ile aralarında tam benzerlik bulunan, mesuliyet sigortasıdır. Şahsi bilgime göre sigorta akdi etrafında ileri sürülen muasır fıkhi görüşlerin hülasası bundan ibarettir.⁵

(5) Bu tebliğimi bunduktan sonra İslam hukuku haftasına katılanlardan ve Mısır hakimlerinden muhterem Mahmut el-Melkavi'nin bana bildirdiğine göre Kahire'de çıkan Baro Dergisinde bundan yirmi yıl önce, Mısırlı alimlerden birisinin kısa bir açıklaması neşredilmiş; bu açıklama, islami muvalat akdinin yeni ortaya çıkan mesuliyet sigortasının caiz olduğuna delalet ettiğini teyit etmekte ve Prof. Senusi'nin görüşü ile birleşmektedir.

Hukukçuların, dini yönden sigorta akdi hakkındaki görüşlerini - aralarında bunu açıklamış olanlar bulunmasına rağmen- burada ele almamış tabiidir; çünkü islam hukuku alimleri (fukaha) din meselelerde onların görüşlerini -ihtisasları dışında kaldığı için- delil olarak kabul etmiyorlar.

IV. Din alimleriyle Hukuk Alimlerinin Sigorta Sistemi Mehfumu Üzerinde Farklı Görüşlere Sahip Olmalarının Sebepleri:

Din alimleri ile hukuk alimlerinin, sigorta sistemi mehfumu üzerinde birleşmemiş olmaları, onun hükmüde farklı görüşlere sahip olmalarının temel sebebidir:

“İslami bakımdan sigorta akdi hakkında hukukçuların açıkladıkları görüş ile mutlak olarak sigortanın haram olduğunu söyleyen muasır İslam ulemasının görüşü neden birbirine ters düşmektedir?”sualine cevap bumamız bakımından dikkatimizi çekmesi gereken bir noktaya işaret etmeyi faydalı buluyorum:

Sigorta sistemi deyince hukukçuların zihinlerinde şekillenen mefhum şudur: Meydana gelen zararın yalnızca felaketzedenin omuzlarında kalması yerine, sigortalıların ödedikleri primlerden -toplanan maldan ödenen tazminat yoluyla bütün sigortalılara dağıtılması ve böylece felaket ve kazaların zararının hafifletilmesini gaye edinmiş karşılıklı taahhüt ve yardımlaşmaya dayanan bir sistem.. Ve hukukçular şöyle diyorlar: İslamın, içtimai ve iktisadi hayatın nizamlanmasına ait bütün kanunlarının hedefi: hak vevazifede mutlak, karşılıklı yardımlaşma ve kefalet esasına dayanan bir cemiyet meydana getirmektir. Buna göre sigorta akdi ve sistemi İslam dinindeki bu yüce hedefe aykırı değildir.

Sigorta sisteminin haram olduğuna fetva veren alimlerin zihinlerinde teşekkül eden mefhuma göre sigorta: bir nevi müşterek bahistir ve kumardır kar daima, kumarda oyunun idare edenin yerine alan sigorta şirketine ait olur ve onun içine, muamelesinin hiç ayrılmadığı faizi de katar. Sigorta sisteminin dayandığı esas her iki grup arasında bu kadar farklı olunca hükümlerinin de o nisbette birbirine ters düşeceği tabiidir.

Kanaatime göre sigorta sisteminin dayandığı bu esası kesin ve açık olarak ortaya koyarsak ve bu açıklık içinde sistemin gerçek gayesi aydınlığa çıkarsa, bu durum bizi, sigorta hakkında İslam hukukunun müsbet veya menfi hükmü üzerine, fukaha ile hukukçular arasında sağlam bir anlaşma zeminine götürecektir. burada hüküm, iki gruptan hangisinin sistem hakkında tasavvur ettiği mefhumun doğru olduğu esasına dayanacaktır. Çünkü kanun da kumarı ve kumar yarışlarını yasaklamakta, bunlara ait akitlerin batıl olduğunu hükme bağlamaktadır. Hukukçular bu yasaklamada kanuna muhalefet etmediklerine göre dine de muhalefet etmemeleri en az o kadar makul ve tabiidir.

Biz mezkur açıklığı getirmekle bir yandan fıkıh bilginlerinin kendi aralarında diğer yandanda onlar ile hukukçular arasında anlaşma sağlamış olacağız.

B u araştırmada yapmak istediğim -dini deliller ve vakıalara dayanan şahidler ile desteklenmiş doğruyu bulabilirsem, o anlaşmayı temin etmekten ibarettir.

V. Mevzu Hakkında Bizim Görüşümüz:

Düşünceme göre sigorta akdi mevzuunda hareket noktamız, bence temel taşı olan cihetten başlamalıdır ki bu da: islam hukukunda ait nevilerinin, ilave kabul etmiyecek şekilde sınırlanmış olup olmadığı meseledidir. Yani islamın akitleşme nizamı insanları muayyen akit nevileri içinde hapsediyor mu? İslamın ilk devrinde bilinen; Kitab, sünnet icma gibi dini hukukun kaynaklarında isimleri zikredilen, hükümleri açıklanan beyi' (alış-veriş), icare (kira), hibe,rehin, şirket, sulh, kısmet (taksim), idare (iğreti muamelesi), ida' (korumaya bırakmak) gibi akitlerin dışına çıkmak yasak mı? İslam hukuku insanlar, zikredilen akit nevilerine girmeyen yeni neviler icad etmeleri için izin vermiyor mu? Yoksa akdin bütün nevileri ve mevzuları sahasında insanlar için kapılar açık bırakmış da onlar, önceden bilinen nevilere girmeyen, yeni ihtiyaçların doğurduğu yeni akit nevilerini teamül haline getirebilirler mi? bu takdirde, Hz. Peygamber (s.a.v.) in “Allah’ın kitabında olmayan her şart batıldır.” 5 şeklinde ifade buyurduğu islam hukukunun esaslarına muhalif sir unsur ihtiva etmeyen; akdin yeri, irade beyanı, karşılıklı rıza gibi dini hukuka göre matlub olan şartlara riayet eden ve dolayısıyla “islamda umumi akitleşme sistemi” olarak kabul edilen bütün unsur ve şartları taşıyan bir yeni akit sahih olur mu?

(5) Buhari, Mükateb, s, 3; Müslim, Hk, 8; en-Nesai, Talak, 31, Büyü’ 85...

Hadiste geçen “Allah’ın kitabı” Kur’an-ı Kerim manasında değildir; bu mef’ul manasında masdardır; manası: Allah’ın müslümanlara yazdığı, farz ve gerekli kıldığı demektir.

“Namaz müminler üzerine vakitlenmiş bir kitaptır”(Nisa: 4/103)

Ayetindeki “kitap” da “yazılmış, farz kılınmış” demektir.

Mezkur suallerin cevabına gelince: İslam insanları, eskiden bilinen akitler içinde hapsedmemiştir; müslümanlar, içinde yaşadıkları zamanın gerekli kıldığı yeni ait nevilerini icad edebilirler; yeter ki bu akitler, yukarıda zikredilen umumi şartlara uygun düşsün. Bize göre gerçek olan budur. Bu, İslam hukukundaki “akdi irade hürriyeti” esasının bir cüzüdür. “Yeni elbisesi İçinde İslam Hukuku” serisinin birinci kısmını teşkil eden”

İslam Hukukuna Giriş” isimli kitabımda bu mevzuu daha geniş bir şekilde açıklamışım.

Zahiriyye mezhebi bu mevzuda farklı görüşe sahiptir; onlara göre mübah olduğuna dair dini bir delil ve açıklama bulunmayan bir akit haramdır.

Yeni akitlerin prensip olarak mübah olduğunu gösteren, hanefi mezhebine ait vakıa delillerinden birisi hicri beşinci asırda ortaya çıkan “bey’ul-vefa” akdidir. İslam hukuk tarihinde, ilk ortaya çıkış itibariyle bey’u’l-vefa kadar sigorta akdine benzeyen bir vakıa bilmiyorum; tabii bu benzeyiş iki akdin mevzuu bakımından değil, harici münasebetler ve her ikisini kuşatan ihtilaflar bakımından bahis mevzudur.

Bey’ul-vefa da -sigorta gibi- kendine mahsus vasıfları; mevzuu ve gayesiyle yeni bir akittir; daha önceden fukahanın, muayyen isimlerle anılan diğer akitlerden farklıdır. Bu akit fukahanın haram gördüğü bir gaye taşımaktadır; çünkü gerisinde bir nevi -üstü örtülmüş- faiz rengini gizlemektedir ki bu da: ödünç verme karşılığında bir menfaat elde etmektir; şöyle ki bu akitte iki şahıstan müşteri adı verilen birisi akarını meblağ veriyor ve buna mukabil teslim aldığı akardan oturmak veya kiraya vermek suretiyle istifade ediyor; şu şart ile ki görünüşte satıcı durumunda olan akar sahibi, satış bedeli diye aldığı meblağı ödeyince akarı geri alabiliyor. Neticede ödemiye bağlı alıcı denilen şahıs (el-müşteri bi’l-vefa) satınaldığı akar üzerinde dilediği gibi tasarruf edemez; rehnedilmiş mal gibi onu korumaya becburdur; çünkü sahibi bedeli ona ödeyince akarı teslim etmek durumunda kalacaktır. Ayrıca her iki tarafında -bir müddet koymuş olsalar dahi- akdi bozmak ve verdiği geri istemek hakkı vardır.

Beşinci hicret asrında, Buhara ve Belh’te halk arasında yaygın bir şekilde kullanılan, caiz olup olmadığı ve fıkha uygunluğu mevzularında o sarın fukahası arasında -bugün sigorta akdi etrafında olandan çok, ihtilaf ve münakaşa meydana gelen bey’u’l-vefanın hülasası bundan ibarettir.

Hükmüne gelince:

a) Fukahadan bazıları bu akdin şekline bakarak onu bir alış-veriş kabul etmiş, üzerinde bunun şartlarını aramış, ileri sürülen şart,akdi ifsad eden

şartlardan olduğu için bey'i fasid telakki etmiş ve böylece fetva vermişlerdir.

b) Bazıları bu akdi sahih bir alış-veriş olarak kabul etmiş; iade, şartını, bozucu (müfsid) olarak değil, hükümsüz (lağv) şart telakki ederek ilga etmiş ve böyle fetva vermişlerdir.

Bu görüş birçok problem getiriyor; çünkü adete göre burada alınan meblağ, akarın gerçek değerinden azdır; tıpkı rehin karşılığı alınan borçta olduğu gibi; bu sebeple de satıcı büyük bir zarara maruz kalabiliyor.

c) Bir kısım fukahada akidin şekline değil, gayesine bakmış; alacak karşısında, istifade etmek şartıyla kabul edilen rehin manasında görmüş, rehin olarak muteber saymış ve faydalanma şartını hükümsüz addetmiş, bu yolda fetva vermiştir.

Simayna kadısının oğlu Şeyh Bedruddin Mahmud, Cami'ul-fusuleyn isimli eserinin 18. faslında, İmam Necmeddin Ömer b. Muhammed en-Nesefi'nin Fetava'sından naklen şunları kaydediyor:

“Zamanımızda halkın faize çare bulmak için yaygın olarak kullandıkları ve adına bey'u'l-vefa dedikleri şey gerçekte rehinden ibaretir; satın alan ona malik olamaz ve asıl sahibinin izni olmadan ondan faydalanamaz. Yediği meyva ve telef ettiği ağaçları öder; eğer zayi olursa borç da düşer. Bize göre onunla rehin hiçbir hükümünde fark yoktur; akdi yapanlar ona satış deseler bile teamül haline gelen rehindir ve gayesi alacağı sağlama bağlamaktır. Bu böyledir çünkü mezkur akitten sonra satıcı durumunda olan şahıs herkese “mülkümü filana rehin verdim”, alan da “Filanın mülkünü rehin aldım” demektedirler. Tasarruflarda müteber olan mana ve maksadlardır; şahidler huzurunda mehir konuşulduktan sonra kadının kendisini hibe etmesi nikahtır; diğerleri de böyledir...”

Şeyh Bedruddin nakle devam ediyor:

Büyük İmam (Nesefi) diyor ki İmam el- Hasan el -Matüri-di'ye şöyle dedim: Bu alış-veriş halka arasında çok yayıldı; sen buna rehindir diye fetva verdin, ben de aynı görüşteyim; şimdi yapılacak şey alimleri toplayıp bunun üzerinde görüş birliğine varmamız ve halka bunu açıklamamızdır.” Şu cevabı verdi: “Bugün muteber olan bizim fetvamızdır; bu da halk arasında

yayılmıştır; kim bizden farklı düşünüyorsa ortaya çıksın ve delilini söylesin” (Nesefî’nin sözleri burada bitti).

Ben derim ki: O tarihten sonra farklı düşünenler kendilerini ortaya attılar, sonunda hanefî mezhebinde fetva, adına görüşlerini birleştiren söz (el-kavlu-l-cami) dedikleri rey üzerinde karar kıldı. Buna göre bey’u’l-vefa ne sahih satış, ne fasid satış ve ne de rehindir. Bu üç akitten ve farklı hususiyetlere ve mevzua sahip yeni bir akittir. Fakat her üç akde de benzeyen tarafları vardır. Bu sebeple sonradan hanefî fukahası onu bu üç nevi akitten birine katmamış ve üzerinde bir nev’in hükümlerini tatbik etmemiş; bu akdi, her üçünden istifade ederek çıkardıkları hükümlere tabi kılmışlardır.

Bu mevzuda, hanefî mezhebine ait eserlerde geniş bilgi vardır. Mecelle-i Ahkam-i Adliye de aynı görüşü benimsemiştir. Nihayet 1649 tarihli Medeni Kanunumuz gelerek bey’u’l-vefayı kaldırmıştır; çünkü mülk yerine kaim rehin (ipotek veya hapis hakkı) buna ihtiyaç bırakmamıştır. Bu gün tarih tekerrür ediyor ve karşımıza bey’u’l-vefa problemine benzer sigorta akdi problemini çıkarıyor; alimler bunun da hükmü etrafında ihtilafa düşüyorlar: Kimileri bunu kumar kabul ediyor, bazıları Allah’ın kaza ve kaderine başkaldıran bir meydan okumak olarak görüyor, bir kısmı hukukun borç kılmadığı bir şeyi borçlanmaktadır diyor, diğer bir kısmı da onu meşru bir yardımlaşma akdi mahiyetinde görüyor; çünkü bu akdin gayesi kazaların acılarını hafifletmek ve zararları telafi etmek üzere yardımlaşmaktır; bunu yürütenler, sistem için zaruri olmayan bazı şeylerle onu lekeliyor ve hedefinden saptırıyorlar ise de aslında akit, karşılıklı bir ödeme ve yardımlaşma akdidir.

Şüphe yok ki ben -Yukarıda da işaret ettiğim gibi- bey’u’l-vefa, yeni aktiller icadının caiz olduğu hususunda islam hukuk tarihinde ve vakıadan alınmış canlı bir örnektir. Sigorta akdinde olduğu gibi o akit de ilk ortaya çıktığında; fıkha göre formüle edilmesi, daha önce bilinen akitlerden birisine katılması, bunun şartlarının ona tatbiki veya yepyeni bir akit kabul edilerek mezu ve hususiyetlerine uygun hükümler vaz’ı gibi hususlarda ihtilaf mevzuu olmuştur.

VI. Sigorta Sisteminin Temel Ve Hedefi Nedir? Bir Sans Oyunu Mu Yoksa Karşılıklı Yardımlaşmaya Dayanan Bir İktisadi Müessese Midir?

Sigorta sisteminin vakıaya uygun gerçek mefhumu ile hakkındaki en doğru dini görüşü ortaya koyabilmek için önce doğuş tarihine avdet etmemiz, sınırı ve şumulü genişlemeden, girift şekiller almadan önceki basitliği içinde, gayesine ışıktan tutan şekliyle onu doğuran sebeplere dönüp göz atmamız gerekiyor. Bakışımızın ikinci yönü onun gelişmesi ve sınırlarının genişlemesi safhası, üçüncü yönü hedefini gösteren kanuni şartları ve formülü olmalıdır. Ancak bundan sonradır ki onu dini yönden muhakeme edebilir, kaynaklarından elde edilmiş bu doğru bilgilerin ışığında leh veya aleyhinde hüküm verebiliriz. Çünkü sigorta sistemi, bütün dünyada umumi -iktisadi hayata bağlı diğer sistemlere nisbetle en büyük ve sağlam bir teamül şekli ve tedbir haline gelmiştir. Bu sebeple onun hakkındaki dini hükmün sathi düşüncelere ve olgunlaşmamış telakkilere dayanması caiz olamaz. Aksine, mümkün olduğu kadar doğruya yakın bir fıkhi görüş ortaya koyabilmek için onun hakkındaki asıl kaynaklarından sağlam bilgiler almak üzere, kanuni ve teknik tecrübe memsalarından faydalanan, objektif, metodik bir incelemeye zaruret vardır.

Bu esasa gör, şer'an doğru bir hükme varabilmenin esasını teşkil eden o üç noktayı (yani sigorta sisteminin doğması, gelişmesi, kanuni şartları ve şekli) açıklığa kavuşturabilmek için aşağıda örneklerini arzedeceğim arapça ve yabancı örneklerini arzedeceğim arapça ve yabancı hukuki kaynaklara başvuracağım:

Dr. Muhamed Ali Arafe, Sigorta Akdî.

Dr. Said Vasıf, Mesuliyet Sigortası (Bu yeni bir doktora tezidir.

Prof. Colane ve Prof. Capitane, Fransız Medeni Kanunu Şerhlerinde Sigorta Akdî Bahsi.

Prof. Planiol ve prof. Ribert'in kitapları.

Dr. Rizkullah el-Antaki, Deniz Ticareti Hukuku.

Dr. Nihad es - Siba'i, Deniz Ticareti Hukuku.

Fransızca Dalloz Ansiklopedisi, Sigorta bahsi...

VII. Arapça Ve Yabancı Kaynaklara Göre Sigorta Sisteminin Mahiyet Ve Gayesini Açıklayan Bir Özet:

Yukarıda zikredilen kaynaklara başvurunca sigorta sistemi hakkında şu kısa neticeleri elde ediyoruz:

1. Bilinen ilk sigorta sistemi, miladi öndördüncü asırda, denizler aşan yük gemileri ile onların taşıdığı mallar üzerine, devamlı maruz bulundukları tehlikelere karşı yapılmış olan deniz sigortasıdır. Sonra bunun önemi ve faydası anlaşılsca nizami bir deniz tedbiri haline getirilmiş, kanuni bir düzen içinde kaide ve esasları tanzim edilmiştir ki ilk deniz sigortası kanunu budur ve miladi 1435 tarihinde çıkan bu kanun Barselona emir namesi “Ordonance de Barcelone” adıyla anılır. Mezkür kanun ile deniz sigortası akdinin unsurları, kaideleri, in'kad şartları,neticeleri, icra ve takibat yolu tanzim edilmiş, ilgili anlaşmazlıkları halletmek üzere mahkemeler tayin edilmiştir.

Kara sigortası ancak uzun bir zaman geçtikten sonra ortaya çıkmıştır.Önce taşıma tehlikelerine karşı malların sigortalanmasıyla, başlamış, zamanla insan hayat ve mesuliyetine kadar her sahaya yayılmıştır. Artık çeşitli dillerde - bu mevzuda - kitaplar yazılmış, çeşitli ülkelerde umumi medeni kanunlar veya hususi kanunlar ile hükümleri tanzim edilmiştir.

Deniz sigortasının daha eski oluşunun sebebi, ilk denizcilik devresinde gemiler ile taşıdıkları malların çok tehlikeye maruz bulunmasıdır. İşte bu sebeple, fertleri mahvedecek felaketleri azaltmak ve telafi etmek üzere deniz sigorta sı ortaya çıkmıştır.

2. Mal üzerine yapılan sigortalarda , hiç bir durum da değişmez bir esas: bu sigortanın hakiki tazminata da yanan bir akit olmasıdır. (Condral indemnitare). Buna göre, sigortalıya yalnızca malının gerçekte zarara

uğrayan kısmı tazmin edilir. Bunun dışında onun herhangi bir servet elde etmesi caiz değildir; böyle olmasaydı sigorta edilen malın kazaya uğraması, sahibi için salim kalmasından daha avantajlı olur ki bunun, kabul edilmeyecek birçok mahzurları olduğu aşikardır. Bunun tek istisnası hayat sigortasıdır; bunda ölüm vukubulunca ailenin veya tazminatının ödenmesi kereken şahsın, sigortalının ölümü dolayısıyla marüz kaldığı zarara bakılmaksızın, akitte kabul eden meblağın tamamı ödenir.

3. Sigortanın bütün teknik esasları tek eksene dayanır ve onun etrafına döner; bu da: aynı tehlike ile karşı karşıya bulunan bir topluluk arasında karşılıklı tazminatı gerçekleştirmektir; öyle ki haklı olarak sigorta “ karşılıklı tasminat tekniği” diye vasıflanlanmıştır. Sigortadaki bu karşılıklı tasminat üç şeyi gerekli kılıyor ve getiriyor:

- a) Sigortaların karşılıklı yardımlaşması,
- b) Kaza ve tehlikeler arasında takas,
- c) muntasam istatistik ve takipten faydalanma.

Bu karşılıklı yardımın görünüşü sigortanın şekline göre değişmektedir. Sigortanın iki esas şekli vardır:

- a) Mübadele dayanan sigorta (assurance mutlu elle:)
- b) Muayyen prim karşılığı sigorta (assurance a prime).

Bizdeki sigorta kanununun tanzim ettiği, bu ikinci nevi sigortadır.

Açıklama :

a) Mübadele esasına dayanan sigorta, aynı tehlikeye ma’ruz kalan kişilerin muayyen meblağlar ödeyerek üye olmaları yoluyla kurulur. Üyelerden herhangi birisi, sigortaya mevzu teşkil eden zarar maruz kalınca, toplanan meblağdan onun zararı ödenir. Toplanan meblağ kaza zararlarının tanzimi için kafi gelmiyorsa meblağın attırılması cihetine gidilir. Tazminatlar ödendikten sonra artan olursa ya üyelere iade edilir, yahut da gelecek için ihtiyat olarak muhafaza edilir.

Bundan anlaşıldığına göre mübadele sigortası, kar gayesi gütmeyen karşılıklı yardımlaşma ve teahhüt kooperatifine benzemektedir. Bu nev' sigortada, samimi yardımlaşma düşüncesi, vasıtasız bir şekilde kendini göstermektedir.

b) Daha yaygın olan prim karşılığı sigortaya gelince, burada gerçekleşen yardımlaşma yanında kar gayesi ve karşılık unsurları da bulunmaktadır. Bu sigortada kaza vukubulunca şirketin ödediği tazminat ile sigortalılardan topladığı primler takas edilmek suretiyle yardımlaşma, ancak bil vasıta gerçekleşmektedir. Yani gerçekte zarar görene tazminatı, şirket nezdinde biriken primler vasıtasıyla sigortalıların hepsi birden ödemektedirler. Fakat ödenen tazminattan artan prim bakiyesi şirketin karı olmakta; mübadele sigortasında olduğu gibi sigortalılara geri verilmemektedir. Sigorta sistemindeki bu karşılıklı yardımlaşma ve tazminat esası onu kumar ayıran en önemli vasıftır.

4. Sigorta sisteminde yardımlaşma düşüncesi ancak, felaketi ve onun neticelerini mümkün olduğu kadar çok kişi üzerine dağıtarak gerçekleşmektedir. Sigortalıların sayısı ne kadar artarsa zararın bölünmesi ve dağıtılması da o nisbette artmaktadır. Öyle ki azami dağıtma işinin gerçekleşebilmesi için yeni metodlar bulmuşlar; adeta onu sifıra kadar dağılma noktasına yaklaştırmışlardır; bu, adına “reassurance” dedikleri sigortayı ettirme yoluyla temin edilmektedir.

Sigorta şirketinin, ödeyeceği tazminatı, beynelmilel büyük şirketlerde sigorta ettirmesinden ibaret olan bu usule ben “mürekkep sigorta” demeyi uygun buluyorum.

5. Mesuliyet sigortası geniş, şümüllü, yaygın, önemli bir sigorta nev'idir. Kanuna göre akitten ve taksirden doğan her iki medeni mesuliyete de şamildir. Ancak sigortalının fi'linden doğan suç mesuliyeti ile kasdi hatası veya hilesinden doğan medeni mesuliyet bu sigortanın dışında kalır ki sigortası meşru olan iki mesuliyete bağlı hata kasten veya hile yoluyla işlenmesin ve sigorta suç işlemeye yol açmasın! Kanuni sınırları içinde yapılan mesuliyet sigortası ile sigortacı, sigortalının maruz kalacağı medeni yani mali zararları ödemeyi teahhüt etmiş olur. Trafik kazalarından zarar görenlere karşı araba sahibinin -suç dışında kalan- tazminat mesuliyeti buna örnektir.

Mesuliyet sigortası, kazadan zarar görenler için faydalıdır; çünkü hadiseden mesul olan fakir ve tazminat da büyük olsa bile mağdurların tazminat almalarını sağlar; aynı zamanda tazminatın ağır yükü altında ezilme durumunda olan kanuni mesul için de faydalıdır.

6. Şahuslar için muayyen bir tehlikenin zararını izale eden her iktisadi ve meşru menfaat sigortaya mevzu teşkil edebilir. Sigorta insanın kandisinin, ona bağlı bulunan kimselerin selameti ile mal ve haklarının selametine şamildir. Hayat sigortası; yaygın, deniz kazaları, diğer beklenmiyen kazalar ve zararlar, hırsızlık, başkalarından gelecek her nevi tecavüz -suç mesuliyeti ile bizzat mesulün hilesi ve kasti hatasıyla meydana gelen medeni mesuliyet müstesna olmak üzere- bütün yukarıdaki durumlar ve hadiseler sigortaya dahildir.

VIII. İslamda Sigortanın Haram Olduğu Görüşüne Sebep Olan Şüphelerin Münakaşası:

Sigorta sistemi ve akdi hakkında sağlam bilgiler alabilmek için başvurulması gereken metin ve şerh halindeki hukiki kaynaklardan -kendimize ait hiç bir görüş ilave etmeden- olduğu gibi özetlediğimiz bu kısa malumatın ışığı altında, bazı muassır din alimlerine göre, sigorta nizamının içinde bulunan ve onun dince olmasını gerektiren şüpheleri münakaşa edebiliriz.

Birinci Şüphe:

Sigorta bir nevi kumardır.

Cevap:

Naklettığımız özetler ve bilhassa sigortanın karşılıklı tazminat ve yardım gayesinden ibaret bir eksen etrafında dönüp dolaştığı açıklayan üçüncü madde bu şüpheyi reddetmek için kafidir. Zira kumar insanın faaliyetleri ve iş ahlaki için ölüm demek olan bir şans oyunudur. Kur'an-ı Kerim onu şeytanın bir düzeni ve tuzağı olarak vazıflanmıştır;

“Onunla şeytan insanlar (kumarcılar ve onlarla beraber olanlar) arasına düşmanlık ve kin sokar; onları Allah'ı anmak ve namaz kılmaktan alıkor.” (Maide: 5/91)

İmdi en büyük ictimai ve ahlaki dertlerden biri olan, insanın ilmi ve iktisadi verim gücünü mefluç hale getiren kumar ile faaliyet sahasında insanın malı ve canına dokunan kazaların, felaketlerin zararını, elemi parçalayıp dağıtmak için yardımlaşmadan ibaret olan sigorta sistemi arasında ne münasebet vardır; o nerede, bu nerede? Sigorta, vuküu halinde - böyle bir tedbir olmasa- isabet ettiği şahsın bütün gücünü ve servetini silip süpürecek felaketlere karşı sigortalıya güven ve huzur vermektedir. Bizzat kendisi varlığı silip süpüren bir felaket olan kumardan bu güvenlik ve huzuru bulmak mümkün müdür? Bir şeyi zıddına benzetmek, tam karşısında olana katmak caiz midir?

Üçüncü olarak şunu da ilave edelim: Geçen özetlerde sigorta akdinin karşılıklı ödemeye dayanan bir akit olduğunu görmüştük. Bu karşılıklı ödeme her iki tarafa da gerçek faydalar getirmektedir. Bunda, netice itibariyle sigortacı için kar ve kazanç, sigortalı için de kazadan önce güvenlik, kazadan sonra tazminat vardır. Bu karşılıklı ödeme ve tazminat kumarda var mıdır? Kumarda kaybedenin, kazanan tarafın karından istifadesi nedir? Bu farklar , sigorta akti içinde varlığı tahayyül edilen kumar şüphesini gidermek için kafidir, sanırım. Daha başka farklar varsa da sözü uzatmak istemediğimiz ve basit bir düşünce ile anlaşılabilecek kadar açık olduğuna inandığımız için onları geçiyoruz. Ayrıca kumarın haram olmasının şeri amili yalnızca ihtisadi değildir ki, onu kabul etmeyenler bu ikisini mali karşılık ve ihtimal unsuru bakımından mukayese etsinler. Din yönünden kumarın haram olmasının birinci derecede amili -Kur'an-ı Kerim'in işaret ettiği gibi- ahlaki ve ictimaidir.

İkinci Şüphe:

Sigorta yarış ve müşterek bahis kabilindendir; bu da -sigortaya şamil olmayan- bazı şekilleri müstesna dince yasaklanmıştır.

Cevap:

Önceki şüpheyi cevaplandırırken bu şüphe de aydınlanmış oldu. Kazancını yarışa balıyan kimse, kumarcı gibi tesadüfe ve şansa dayanmaktadır. Ayrıca bu da kumarcı gibi yarış yüzünden vaktini israf edebilir ve iktisadi faaliyetini sekteye uğratabilir.

Yarış ile sigorta arasındaki farklılığın en açık olanı şudur: Yarışın, ne bir şahsın yardım maksadıyla yüklenmesi ve ne de zararın dağıtılmasına yardımcı olunması yoluyla, insanın üretici iktisadi hayatına arız olan tehlikelerin zararlarını tamiri ile hiçbir alakası yoktur. Yarış, üzerine para bağliyan kimselerden herhangi birisine sigortanın netice olarak -doğrudan doğruya- verdiği huzur ve emniyeti verebilmekten de uzaktır. Bütün bunlar da ikinci şüpheyi ortadan kaldırmaya kafidir.

Üçüncü Şüphe:

Sigorta akdinde ve bilhassa hayat sigortasından Allah'ın kudretine meydan okuma manası mevcuttur.

Cevabımız:

Bu şüphe, sigorta sisteminin ve -hükümlerini kanunların tanzim ettiği akitleşme ile yürüyen- tatbikatının esası hakkında bilgi almak için asıl kaynaklara inilmemiş olmasından doğmaktadır.

Yukarıdaki özetlerden anlaşılmış olacağı üzere sigorta -onu kadere meydan okuma sayanların zannettikleri gibi- sigortalanan kazanın vuku bulmuyacağının teahhüdü demek değildir; deliden başkası, ne kendisinde ne de başkasında böyle bir kudretin varlığına inanamaz.

Sigorta, vukubulduğu takdirde kazanın meydana getireceği zararları tazmin etme teahhüdünden ibarettir. Sigorta, yalnız başına taşımayacağı bu zararları sigortalı ferдин omuzundan, son derece hafifleyebileceği için hiçbirinin hissetmeyeceği ferdler topluluğuna kaydırmaktır: Bu yardımlaşma yoluyla tamir ve telafi için en iyi misal, yüksek binaların üzerine yerleştirilen yıldırım siperidir; sigorta buna benzemektedir. Mühendisler bu yıldırım siperlerini, sahiplerinin gözlerinden esirgedikleri değerli yapıların üzerine, birbiriyle çarpışan bulut kümelerinin, tehlikeli elektrik şeraresini (yıldırım) atmasını önlemek için yerleştirmiyorlar. Çünkü bu önleme -bulutların ayaklanmasını kontrol altına alamayacak olan- mühendisin elinde değildir. Bu teknik aleti oraya yerleştirmekten maksad, onun yıldırım karşılamı, yolunu değiştirmesi, onu kendi vücudundan geçirerek sönüp tükeneyeceği, tehlikesinin ortadan kalkacağı, kabri durumunda olan bir çukura götürmesidir.

Sigorta sistemi ve tekniğinin icadına ait temel fikir budur. İmdi burada -düşünenlere göre- Allah'ın takdirine meydan okuma diye bir şey var mıdır? Bu gerçekte, Kur'an'ında:

“İyilik ve takva üzerine yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın” (Maide: 2/5)

Buyuran Allah Teala'nın emrini yerine getirmekten ibaret değil midir? Hatta, Kur'an-ı Kerimin “müsbet” dediği ölüm,⁶ bu nevi yardımlaşma ile neticelerini tamir ve telafiye diğer felaketlerden daha layık olmaz mı?

(6) Ölüm musibeti başınıza gelince... el-Maide, 109.

Dördüncü Şüphe:

Sigorta mechul bir unsur ihtiva etmektedir. Medeni kanun onu böyle saymıştır (ğarar). Unsurlarından birisi mechul olan alış-verişi (bey'u'l-ğarar) İslam menetmiştir.Çünkü Rasulullah (s.a.v.7 bu türlü alış-verişi yasak etmiştir; sigorta dabu hükme tabidir.

Cevap:

Bu şüphe fıkha aittir. Arapçada ğarar tehlike , riziko, şans oyunu manasına gelir. Burada ğarardan maksad, -aslında karşılıklı bedeller ile neticesi belli bir değişme yolu olarak dinin kabul ettiği bey'in (alış-veriş vb.) -kumar ve bahs-i müşterek gibi şansa bağlı, rizikolu bir akit haline gelmesi, iki taraf için karşılıklı ödeme ve değişme değil de tesadüfe göre bir taraf için kazanç diğer taraf için ziyan olmasıdır.

Hız. Peygamber (s.a.v.) in yasakladığı ğarar alış- verişe neveleri üzerinde düşününce hadiste geçen “ğarar” dan maksadın ne olduğunu açıkça anlarız.

Ğarar cümlesinden olarak Resülullah (s.a.v.) cins erkek develerin-henüz doğmamış nesillerinin (medamin) satışını yasak etmiştir.

Keza cins dişi develerin henüz doğmamış yavrularının (melaqih) satışını menetmiştir.

Deniz avcısının tuzağına düşecek olan hayvan veya kuşun satışını yasak etmiştir.

İnci avcısının bir dalışta çıkaracağı incinin satışını yasak etmiştir.⁷

Hastalık, böcek vb. den kurtulmuş verim belli olmadan ağacı üzerindeki meyvanın satışını menetmiş ve “Allah meyvayı vermez ise kardeşinizin parasını ne karşılığında alacaksınız” buyurmuştur.⁸

(7) Muvatta', Büyü, 63.

(8) Buhari, Zekat, 85, Büyü', 82; Müslim, Büyü', 49 vd; Ebu-Davud, Büyü', 22; en-Nesai, Büyü', 28.

Bütün bu yasaklar, ğarar mefhumunun tatbikatından ibarettir. Hepsinin asli vasfı birdir ve maksadın ne olduğunu göstermektedir.

Bu düşünceye dayanarak fukaha, teslimi mümkün olmayan -yani satıcının sattığı şeyi teslim ederek aynı icrayı kapamıyacağı- şeylerin satışında akdin tamam olmayacağı, (ademu'l-n'ikad) karara bağlamışlardır. Gökteki kuş, suda balık gibi, akit esnasında mechül olmayıp tayin ve tahdidi mümkün bulunmayan şeylerin satışı bu kabildendir; çünkü yakalanacakları kesin olmadığından bu satışta ğarar vardır.

İnsanın hiçbir tasarruf ve işinin, tabii ölçüler içinde kalmak şartıyla ihtimal, riziko ve tehlikeden tamamen uzak kalamıyacağı bütün mezheblerin benimsediği açık bir gerçektir. Hayatın ihtiyaçlarını temin etmek ve kazanmak için peşinde koşulan ticaret, ziraat ve diğer işler, tasarruflar da tehlikeye maruzdur. Bunları yapanlar bir ölçüde tehlikeyi, zarar ihtimalini göze alırlar; bu eşyanın tabiatı icabı öyledir. Bunu göz önüne alarak, bir kısmını açıkça ğarara bağlamak suretiyle diğerlerini de ona tatbikan Hz. Peygamberin (s.a.v.) yasakladığı, tasarruflar üzerinde düşünürsek hemen anlarız ki yasaklanan ğarar, karşılıksız olarak bir tarafın kazancını, diğer tarafın da zararını şansa bağlaması bakımından akdi kumar haline getirecek derecede tabii sınırları aşan, aşırı neviden olandır. Geçen örneklerde görüldüğü gibi bunlar tamamen vehim ve uzak ihtimal esaslarına dayandığı için iktisadi tasarruflara temel olamıyacağını tabiidir.

Sigorta sistemi ve akdini bu ölçüye vurunca, arada büyük farklar buluruz:

Sigorta akdinde hamen akit yapılıncı gerçekleşen bir karşılık vardır. Hatta hukukçuların bunu -ihtiyatsız bir şekilde, ihtimali akitler içinde saymalarını da ben uygun bulmuyorum. Sonra sigortada ihtimal unsuru yalnızca sigortacı için bahis mevzuudur; sigortalanan kaza meydana gelirse sigortalıya tazminatı öder, gelmezse hiçbir şey ödemez. Bunun yanında mezkûr ihtimal ancak teker teker sigortaya bağlı akitler ele alındığı zaman vardır; -sigortacının yürüttüğü akitler mecmuu bakımından- sigorta sigorta

sistemi için böyle bir durum yoktur; çünkü sistem, sigortacı için dahi ihtimal unsurunu kaldıran istatistik bir esas içinde bulunmaktadır; o kadarı da her akitten bulunabilir. Sigortalıya gelince onda ihtimal unsuru yoktur; çünkü primli sigortadaki gerçek karşılık, sigortalının ödediği prim ile elde ettiği teminat arasında bahis mevzuudur. Bu teminat ve teahhüt ise, sigortaya mevzu olan kazanın meydana gelmesini beklemeden, sadece akdin yapılmasıyla hasıl olmaktadır; zira -sigortalıya güvenlik veren bu teahhüt ve teminat sayesinde kazanın meydana gelmesi ile gelmemesi-sigortalıya göre -farksız hale geliyor; şöyle ki: kaza vukubulmazsa malları, hakları ve menfaatleri kurtulmuş oluyor; vukubulursa alacağı tazminat onlara yeniden hayatiyet kazandırıyor. Şu halde, sigorta akdinden sonra kaza ve zararın meydana gelip gelmemesi ona göre eşit oluyor. İşte bu, netice olarak prim karşılığında sigortacının ona verdiği güvenlik duygusu ve teminattır ve burada gerçek bir karşılık mevcuttur.

Şu da var ki fukaha, ne kadar büyük olursa olsun kefalette ihtimal unsurunu kabul etmişlerdir. Onların açık ifadelerine göre kefalet mevzuu mechul olsa dahi kefalet sahihtir. Mesela birisi diğetine “filan ile iş yap, onun sana karşı borçlu olacağı bütün haklara ben kefilim” dese kefalet sahihtir; gelecekte borcun hasıl olup olmayacağı ihtimale bağlı bulunduğu ve miktarı mechul olduğu halde bu böyledir. Uygun bir şart ileri sürüldüğünde kefaletin sırf rizikoya bağlanmasının da sahih olacağını açıklamışlardır: Mesela bir kimse alacaklı olan şahsa “sana borçlu olan filan kimse iflas ederse veya şu ayda ölürse yahut da yolculuğa çıkarsa ben onun kefilim” dese bu sahihtir. (Bak. İbn Abidin, Raddü’l-muhtar, Kitabu’l-kefale, Matlab el-Kefale bi’l-mal.)

Şu hale göre eğer sigortada mechul unsur (ğarar) var ise bu dinin menettiği değil, kabul ettiği nevidendir.

“Teminat bedel karşılığında alınacak bir mal değildir, denirse buna da şu cevabı veririz: Güvenlik hayatın en büyük meyvasıdır.

Allah-u Teala “... Onları doyuran ve korkudan emin kılan şu Kabe’nin Rabbine ibadet edin.”(Kurayş: 106/4)

Buyurarak Kureyş kabilesine bunun bir nimet olduğunu ihtar etmiştir. İnsan kendisi, ailesi, hakları ve geleceği hakkında güvenlik emniyete kavuşabilmek için en değerli malını ve rahatını sarfeder; yorulur, didinir,

olanca gayretini seferber eder. İmdi hangi dini delil bunun bir bedel karşılığında elde edilemeyeceğini isbat ediyor. Bu -başka değil- Allah'ın dini üzerinde keyfi hüküm yürütmektir.

Biz, bütün mezheblerin kabul ettiği bazı eski akitlerde, güvenlik ve huzura kavuşmak için akitleşme yoluyla mal sarfının caiz olduğuna deliller buluyoruz:

İşte bekçilik için kiralama akdi. Burada kiralanan bekçi bekçilikten ibaret olan bir iş için kiralanmış olsa da- işinin yegane neticesi ve semeresi kiralayanın malını düşman veya hayvanın saldırısından devamlı korumak, ona malı hakkında güvenlik vermekten ibaret oluyor. Bu, kiralandığı işi yapan zanaatkarın, hizmetini ifa edeh hizmetçinin, bir yerden başka yere eşya nakli için kiralanan nakleden nakliyecenini işine benzemiyor. Bütün bunlar, kiralanan kimsenin yaptığı elle tutulur, gözle görülür neticeler veren işlerdir. Bekçiye gelince onun işinde -mal sahibinin elde etmek için harcama yaptığı güvenlikten başka bir netice ve semerer yoktur. Sigorta akdinde de durum böyledir; burada da sigortalı, korktuğu bazı tehlikelerin neticelerinden emin olabilmek için malından bir kısmını vermektedir.

Beşinci Şüphe:

Hayat sigortasında bilinmeyen unsurlar vardır; çünkü sigortalı vefat edeceği zamana kadar ödeyeceği primlerin miktarını bilmemektedir; bu durum ise (mechul olması) akdin şer'an sahih olmasına manidir.

Cevap:

Hanefi fukahası, akitlerde yer alan mechul unsurları (bilinmeyen kısımları) derinliğine inceleme ve nevilerine göre nitecelerini birbiriden ayırma hususunda eşsiz bir deha göstermişlerdir. Onlar, başkalarının yaptığı gibi, mechul unsurun girdiği akitleri, ayırım yapmaksızın batıl veya

fasid saymamışlar; aksine akdin icrasına mani bir problem haline geleni ile icrada tesiri olmayanı birbirinden ayırmışlardır.

Buna göre birinci nevi akdin yürümesine ve dolayısıyla sıhhaten mani olan bilinmezliktir (cehalet). Bunun örneği bir kimsenin diğerine:“Sana, şuna karşılık bir şeyi satıyor veya kiraya veriyorum” seyip de o şeyi tayin etmemesi, yahut da şeyi tayin edip de bedeli veya kirayı tayin etmemesi; karşı tarafın ise, bu bilinmeyen unsur ile beraber akdi kabul eylemesidir. Sürüden herhangi bir koyunu satması da böyledir; çünkü koyunlar birbirinden farklıdır. Bütün bunlar ve benzerleri sahih olmaz. Çünkü bu bilinmeyen hususta iki tarafın delili eşit hale gelir; bu sebeple hakim, akdin yürümesine mani bir problemin içine düşer; zira satıcı ve kiraya veren en kötüsünü vermek buna karşı en iyiyi almak isterler; satın alan ve kiracı da en azını vererek en iyiyi almak isterler; her ikisinin de delili bir unsurun tayin edilmemiş, mechul bırakılmış olmasıdır. Burada bilinmezlik her iki taraf için eşit değerde bir delildir; akdin yürümesine ve dolayısıyla sıhhatine mani olmaktadır.

İkinci nev’i, ne kadar olursa olsun bu neticeyi doğurmadığı için akde tesir etmeyen bilinmezliktir. Bir kimsenin, muayyen bir bedel karşılığında, diğeri üzerindeki bütün hak ve alacakları hesabına -miktarını ve nevini bilmedikleri halde- anlaşma (musalaha) yapması buna örnektir. Bu durumda sulh sahihtir ve borçlar düşer. Bunun esebi burada bilinmezliğin mani teşkil etmemesidir çünkü hakların sukutu icraya muhtaç bulunmadığı halde sulhun bedeli böyle değildir; o icraya muhtaktır, bu sebeple malum olması gereklidir. Diğer taraftan, neler olduğunu açıklamadan haklarının bir kısmı üzerine anlaşma yapsa bu sahih değildir; çünkü sulhun mevzuuna girmeyen haklar bakidir, gerektiği zaman icraya muhtaktır, bilinmesi gerekir. Akdin bünyesine giren bilinmezlik hakkındaki hanefi nazariyesi işte bunda ibarettir. Şafiilere rağmen hanefiler umumi vekaletin sıhhatini bu esasa dayandırmışlardır.¹⁰ Yukarıda işaret edildiği üzere ileride sabit olacak haklar için kefaletin sıhhatini de buna bağlamışlardır.

(9) Şafiiler, vekaletin şümulüne giren şeyler malum olmadığı deliline dayanarak umumi vekaleti kabul etmiyorlar. Hanefilere gelince onlar bunu caiz görüyorlar: delilleri: Vekaleti müvekkilin bütün işlerine şamil kılan umumileştirme burada bilinmezliğin mahzurunu bertaraf atmekte, engeli kardırmaktadır; çünkü bilinmezlik, iki tarafın eşit deliller ile ihtilaf

edebilecekleri bir problem doğuracağı için şer'an akitlerin sıhhatine mani oluyordu. Burada, vekaleti bütün işlere şamil kılan ta'min sebebiyle o mahzur meydana gelmemektedir. Malikler de bu hükümde onlara uymaktadır.

Bak. Bidayetü'l-müçtehid, C. II, S. 253; Molla Hüsrev, ed-Durar şerhu'l-gurar, C. II S. 282-284; Raddü'l-muhtar, C. IV, S. 399-403; Bedayi', C. IV, S. 3, 23.

Bu esası, hayat sigortasının primlerine tatbik ettiğimiz zaman burada bilinmezliğin, engel olmayan neviden olduğunu açıkça görürüz; Çünkü vadesi gelen her pirimin miktarı bellidir; bilinmiyen sadece primlerin toplamıdır; bu ise kait ile tayin edilen müddet içinde ölüm vukubulunca -ödenen primler az olsun çok olsun sigortacının, mesela sigortalının ailesine, kararlaştırılan tazminatı ödemeyi taahhüt ettiği müddetçe icraya mani olmaz. Bu, içinde neyin ne miktar bulduğunu bilinmeyen bir sandığın mühtevasının muayyen bir bedel karşılığında satılmasını sahih gören hanefilerin görüşüne uygun düşmektedir. Onlara göre bu bilinmezlik, fazla olmasına rağmen, tarafların anlaştığı üzere akdin icrasına mani olmaz ; çünkü satıcı, muayyen bedel karşılığında, ne kadar olursa olsun bu malı elden çıkarmayı istemekle bunu borçlanmıştır; satın alan da miktarı ne olursa olsun bunu kabul etmiştir. Her ikisinin de -açık irade beyanlarıyla- borçlandırılmaları mümkündür.¹⁰

(10) Raddü'l-muhtar, C. IV S. 21 (el-Emiriyye 1. baskı); ed-Dürrar,c. II, S. 154 (el-büyü).

Altıncı Şüphe:

Sigorta şirketleri ihtiyat sermayelerini faiz yoluyla çalıştırıyorlar. Hayat sigortasında sigortalı, akit ile tayin edilen zaman geçtikten sonra hala yaşıyorsa ödediği primleri- faizi ile beraber- geri alıyor; bu ise haramdır.

Cevap:

Biz, hukuki bir sistem olması yönünden sigorta üzerinde duruyoruz; sigorta şirketlerinin meşru veya yasak olan başka iş ve akitleri üzerinde konuşmuyoruz. Keza hayat sigortasında, akit ile tayin edilen zaman geçtiği halde yaşamaya devam eden sigortalının geri aldığı primleriyle beraber faizde alması, bir sistem olarak hayat sigortasının zaruri neticesi ve ayrılmaz vasfı değildir. Bu, akit esnasında ileri sürülmüş bir şarttır; bizzat, sigorta sistemini ayırarak tek başına o şartı mahkum etmek mümkündür.

Burada; bahsimiz bakımından çok önemli bir noktaya dikkat etmek gerklidir. Biz dinin nasları ve esaslarının sigortayı yasaklamayı getirmediğini görünce -temel fikri ve tekniği itibariyle meşru bir faydayı temin eden sistem olması bakımından- onun sahih olduğuna hükmediyoruz; yoksa, kanun tecviz etse bile akdi yapanların aralarında kabul ettikleri her şartın sıhhatine hükmediyoruz değiliz. Bizzat sistemin meşru olduğuna hükmediyor değiliz. Bizzat sistemin meşru olduğuna hükmetmemizin manası; sigorta şirketlerinin başvurduğu bütün iktisadi ve teamüli teknik ve tatbikatı, bazı yerlerde ve devletlerde, bazı insanların adet haline getirdikleri her sigorta şeklini kabul etmemiz, meşru görmemiz demek değildir. Sigorta sisteminin kendini şer'an sahih olunca bundan sonra akit esnasında ileri sürülen her şart, sigorta şirketlerinin tatbik edegeldiği her şekil -bizzat sisteme ait- sıhhat hükmünden ayrı olup islam hukukunun akdin şartları ve mevzuu hakkındaki ölçülerine tabidir. Buna göre ihtiva ettiği, dince makbu olmayan bir şattandolayı, iki taraf arasında cereyan eden bir sigorta akdinin sahih olmadığına hükmedilebilir. Nitekim islam hukuku alış-veriş, kiraya verme gibi meşru denilen akitleri mübah kılmakla beraber akdi yapanların kabul ettikleri fakat dinin esaslarına aykırı bazı şartları men etmektedir. Bazen bu memnu şartlar akitleri de ibdal etmektedir; bunun manası, nev'i ve mevzuu bakımından bizzat akdin gayr-i meşru olması demek değildir. Bugün bazı ülkelerde sigorta şirketleri, millet meclisi veya belediye üyelikleri için adaylığını koyan kimseleri seçimi kaybetmelerine karşı sigorta etmeye başlamıştır. Böyle bir şey islamın temel prensiplerine ters düşer; fakat bu gibi durumları kabul etmek, sigorta sistemini şer'an caiz görmenin zaruri neticesi değildir.

Netice

Geçen açıklamalardan anlaşıldığı üzere sigortanın iki esas şekli vardır:

1. Mübadeleye dayanan sigorta ki buna üyelik yoluyla sigorta ismi de verilir.

2. Bugün yaygın olan primli sigorta. Buna ait hükümler medeni kanunlar ve hususi kanunlar ile tanzim olunmuştur.

Aydınlanan bir başka husus da birinci şeklin sırf karşılıklı yardımlaşma yolu olmasına rağmen ikinci şeklin, bu yardımlaşma gayesi yanında, sigorta şirketlerinden ibaret olan sigortacı namına bir kar ve kazanç maksadı taşımasıdır.

Birinci şekil (mübadeleye dayanan sigorta) sigortalanan tehlikenin nev'i ne olursa olsun kesin ve şüphesiz, olarak şer'an caizdir. Çünkü, içlerinden zararı tamir ve telafi etmek için muayyen topluluğun üye olduğu bir yardımlaşma sandığının kurma esasına dayanmaktadır. Şüphesiz bu, kar gayesi gütmeyen bir yardımlaşma kooperatifidir; tek gayesi, içlerinden felakete uğrayanların yaralarını sarmaktadır. Bu, Kur'an-ı Kerim'in teşvik ettiği "iyilik için yardımlaşma" prensibinin en güzel tatbik şekillerinden birisidir. Şüphelerden uzak olarak mezkûr yardımlaşma fikrindeki asaleti temsil ettiği için -umumi sigorta sistemi olmaya ve yayılmaya- bu şekilde ne kadar layıktır ve müstehaktır!... Fakat iktisadi faaliyet sahalarında uygulamada görülen güçlükleri ve eksiklikleri nazarları ikinci şeklin üzerine çevirmiştir.

Primli sigorta şekline gelince, sigorta akdinin haram olduğunu söyleyenlerin bütün şüpheleri burada toplanıyor. Bu şüphelerin, fıkhi tenkid karşısında sabit olmadığını gördük. İslamda, sigorta sisteminin kendisini meneden, caiz olmadığını ifade eden bir engelin bulunmadığını isbat için mezkûr şüphelerin yıkıldığını görmek bize kafidir. Bununla, islamda sigortanın helal olduğu da sabit olur; çünkü din haram kılmadıkça her şeyin mübah olması esastır. Ve çünkü İslam insanları, daha önceden malum olan akitler çerçevesi içine hapsedmemiştir; İslam hukukunun akitleşme sistemine, bunun umumi şartlarına aykırı olmamak üzere, içinde yaşadıkları asrın ihtiyaçlarının sevkettiği yeni akitleri yasaklamamıştır.¹¹

(11) İslam Hukuku Haftası'nda bu tebliğimi sunduktan sonraki günde tertiplenen münakaşa celsesinde, şer'an sigorta akdinin cevazına itirazın ağırlığını taşıyan büyük üstad Prof. M. Ebu-Zehra, mübadele esasına dayanan sigorta şeklinincevazını kabul ettiği, hatta islam esaslarına uygun olarak iyilikte yardımlaşmadan ibaret olduğu için onu teşvik ettiği açıkladı. Sigortanın primli olan ikinci şekline gelince onun bütün itirazı burada toplanıyordu ve münakaşasında açıkladığı sebeplerden dolayı onu şer'an caiz görmüyordu. (Bu tebliğin arkasından onun münakaşasının ve delillerini de neşredeceğiz.)

Kahire 'de Aynışems Üniversitesi Medeni Hukuk hocası muhterem Prof. Dr. Abdulhay el-Hicazi bu ayırım mevzuunda ona karşı çıkarak münakaşa açtı ve "sigorta şeklinin birbirine eşit olduğunu" ileri sürdü, üstadın görüşünü reddetti. Buna göre:

Mübadele esasına dayanan sigortada aynı tehlikeye maruz muayyen ve mahdut şahıslar yardımlaşıyorlar. Bunu da beklenen tehlikeye maruz kalan üyelerinin yarısını sarmak için ayırdıkları meblağlar ile bir yardım sandığı kurmak suretiyle yapıyorlar. Bu yardımlaşmaya, kaza ve rizikoların birçok nev'ini içine alan daha geniş bir çerçeve içinde katılmak isteyenler çoğalınca , artık birbirini tanımaları mümkün olmayan bu büyük sayıdaki istekliyi toplayacak bir şahsa, bu idareden alacağı bir ücret karşılığında mezkûr yardımlaşmayı- üye kaydı ve icra yönünden- idare edecek bir kimseye onlar da muhtaç olacaklardır. İşte bu yardımcıları toplayan idare, primli sigorta şeklinde, sigorta şirketinden ibarettir. Yardımcı üyeler de, şirket ile akit yapan sigortalıların tümüdür. Şirketin, yardımlaşma işini yürütmesi karşılığında aldığı bedel, elde ettiği kardır. Bu da aldığı primler ile(ki bunlar mübadele sigortasında üyelerin giriş aidatına tekabül eder) felaketzedenin zararını tamir için ödediği tazminat arasındaki farktan hasıl olmaktadır.

Şu halde bu iki sigorta şekli arasında -esasta- bir fark yoktur. İkinci şekil yalnızca yardımlaşanların sayısının, birbirini tanıyamayacakları kadar çoğalmasıyla ortaya çıkan, yardımlaşma işinin idaresine ait teknik bir kuruluştan ibarettir. Birinci şekilde vaki zararların tazminatından artan sandık malı üye olan sahiplerine iade edilir; ikincisinde ise primler ile tazminatın farkından meyardna gelen farkın doğurduğu fazlalık prim ödeyenlere iade edilmez; işin idaresine karşılık şirkete kar olarak kalır.

Üstad Ebu Zehra birinci şekli şer'an kabul ediyorsa kesin olarak ikinci şekli de kabul etmesi gerekir.

Kaldı ki bizzat Üstad ebu Zehra da arabaların sigortalanmasının şer'an caiz olduğuna dair fetvasını açıklamış idi; mevzu aynı olduğu halde nasıl, bazı şeylerde caiz görüp bazılarında menedebilir?

Delilin kendisini mağlub ettiğini gören Üstad bu noktada durdu ve el-Ehramu'l-iktisadi dergisinde neşrettiği bizim de bu tebliğin dördüncü faslında naklettiğimiz fetvasından rücu ettiğini açıkladı.

Ben de bu noktada duruyor ve kendisine latife yoluyl şu cevabı veriyorum: “Şimdi bu rücu muteber olmayan, hileli bir rücu sayılır!...”

Ancak biz -buna ilave olarak- İslamın hükümleri, fıkhn temelleri, fukahanın sözleri içinde sigorta akdinin caiz olduğuna dair -açık kıyasa mesned olacak- deliller görüyoruz. Bunlardan yalnızca aşağıdakileri zikredeceğiz:

1. Müvalat akdi.

2. Hanefilere göre yol tehlikesinin tazminatı (bu ikisine daha önce işaret edilmiş idi.)

3. Malikilere göre borçlanma esasları ve borçlandırıan va'd.

4. İslmadaki avakıl (cınal tazminat) sistemi.

5. Bugün bütün dünyada kabul edilen, her bölgedeki vazifeli İslam ulemasının istifade ve tatbik ettikleri, devletin vazifelerini yürütmek için aklen ve şer'an zaruri bir esas olarak kabul ettikleri, ameli hayatımıza girmiş hukuki ve mal bir sistem var ki ben bunda da, sigorta akdinin caiz olduğuna dair açık bir delil, sağlam bir dayanak buluyorum; bundan maksadım maaş ve emeklilik sistemidir.

Şimdi size bu delilleri açıklamak istiyorum:

1. Muvalat akdi, -Prof. Ahmed Taha es-Senusi'nin görüşünü özetlerken de geçtiği üzere- mesuliyet sigortasının cevazı hakkında hemen hemen açık bir nas durumundadır.

Tesadüfe bakın ki, ben uzun zamandan beri bu muvalat akdinde, sigorta akdinin caiz olduğuna dair delil görüyordum. “İslam Hukukuna Giriş” kitabımda, fıkhn tanıdığı muayyen akitler arasında muvalat akdini zikrederken bu hususu da kaybetmiş idim. Bununla beraber, mezkür delalet hakkındaki düşüncemin sahih olup olamdığı hususunda tereddüt geçiriyordum ki bilahare Prof. Senusi’nin meseleyi enine boyuna inceleyerek aynı neticeye vardığı makaleseni gördüm. Bu makale, düşüncemi kaybettiğim kitabın tabından önce yazılmış olmakla beraber mezkur akit hakkındaki görüşümü ben onu görmeden kaybetmiş idim. Aramızdaki zihni yaklaşıma hayret ettim ve buna benzer düşünmeyi fikrimin sıhhatine bir delil saydım. Yukarıda işaret edildiği üzere, Senusi’nin makalesinden yirmi yıl önce Mısırlı Fakihin yazdığı, aynı mevzuda aynı düşünceyi destekleyen ve el-Muhamat dergisinde neşredilen makaleyi görmekle güvenim biraz daha artmış oldu.

2. Yol tehlikesinin tazminatına gelelim: Bir şahıs diğerine “Şu yolu tutup git; çünkü emin bir yoldur; eğer başına bir şey gelirse ben ödeyeceğim” dese, şahıs da mezkür yoldan giderken soyulsa teminat veren zararı öder. Bu, hanefilerin, kefalet bahsinde açıkladıkları bir hükümdür. İbn abidin’in de dikkatini çekmiş, -işaret edildiği üzere- sigorta üzerine söz ederken bunu münakaşa etmiştir. Gerçi İbn Abidin bu delaletin kafi olmadığını, onunla sigorta arasında kıyasa mani fark bulunduğunu ileri sürmüştür; fakat ben bunda, mali zararların sigortasının caiz olacağına bizi yaklaştıran -kuvvetli nas değerinde- bir fıkhi düşünce buluyorum. Ve diyorum ki eğer eski zamanda kefalet hakkında bu hükmü kabul etmiş bulunan fukaha bugün yaşasaydı ve otomobiller gibi, insana bahşettiği sür’at kadar tehlike de getiren yeni vasıtların durumunu görselerdi evet onlar bütün bunları müşahade etseler ve önlerine sigorta düşüncesi çıksa, bizim gibi onlar da bunun, büyük felaketlerin zararını hafifletmek için diğer hayati -iktisadi sahalarda zarureti hissetmiş olsalardı sigortayı şer’i bir sistem olarak kabul için bir an tereddüt etmezlerdi.

3. Malikilerin kabul ettiği borçlanmalar ve borçlu kılan va’dın özeti şudur: Bir şahıs diğerine -aslında mecbur olmadığı halde- ödünç veya iğreti (ariyet) vereceğini yahut da bir zararı karşılayacağını vadetse bu va’d ile borçlu hale gelir mi ve yerine getirmez ise aleyhine hükmedilir mi; yoksa borçlu olmaz mı? Malikilerin dört görüş halinde ihtilaf ettileri bu meseleyi

el-Hattab borçlar hakkındaki risalesinde anlatmış, Şeyh Muhamed Uleyş de “Fethu’l-Aliyyi’l-Malik” isimli Fetavasında bunu nakletmiştir.¹²

(12) C. I, S: 255 (Borçlara dair meseleler bahsi)

a) Bu va’de dayanılarak hükmedilir: yani va’d onu mutlak olarak borçlu kılar.

b) Bununla asla hükmedilemez; yani borçlu kılmaz.

c) Va’deden şahıs bir sebep zikrederek söz vermiş ise -va’dedilen şahıs o sebebi tahakkuk ettirmemiş bile olsa- va’d borçlu kılar. Mesela birisi diğerine: “Tarlanı sürmek için sana öküz ve sabanımı ariyet olarak vereceğim” veya “Evlenmen için sana şu kadar ödünç vereceğim” dese yahut da ödünç isteyen “Yolculuğa çıkıyorum veya borcumu ödemek istiyorum bana şu kadar ödünç ver” dese de beriki vadetse fakat söz verilen şahıs yolculuk, evlenme, borç ödeme, tarla sürme gibi mezkûr sebebe teşebbüs etmeden söz veren sözünden caymak istese cayamaz, vadini yerine getirmek borcundadır; getirmezse icra cebren alır.

d) Söz verilen şahıs, zikredilen sebebi icraya teşebbüs etmedikçe söz veren cayabilir. Mesela birşeyi satın almak isteyen kimseye bedelini vadetmesi, onunda satın alması; evlenmede mehir meblağını ödünç vereceğini söyleyip berikin buna güvenerek evlenmesi gibi durumlarda söz (va’d) borçlu kılar.

Maliki mezhebinde bu dört görüşün tercihe şayan olanı dördüncüsüdür.

Hanefilere gelince -talik yoluyla olan çok dar sınırlar içindeki -bazı haller dışında va’d kişiyi borçlu kılmaz.

Bu meselede maliklerin en geniş görüşlerini gözönüne alırsak bu borçlanma kaidesinde, sigorta akdini tatbik edebileceğimiz geniş bir meydan buluruz. Şu esasa göre ki sigortada karşılıksız da olsa sigortacı, sigortalıya va’d yoluyla, maruz kalabileceği kazanın zararını yüklenmeyi yani zararını ödemeyi borçlanmaktadır. Malikiler içinde en dar görüşün sahibi olan dördüncü gruba göre: Bir kimse diğerine “Bağını şimdi sat; eğer bu satıştan zarar edersen seni hoşnut ederim” dese de muhatabı da değerinden aşağı (zarar ile) satsa söz verenin, zararı telafi etmesi ve o satıcıyı razı etmesi gerekir. Bu İbn Vehb’in görüşüdür. Asbağ da “İbn

Vehb'in bu görüşü benim de hoşuma gidiyor" demiştir. İbn Rüşd bu görüşün dayanağını açıklayarak "Çünkü bu, satışa bağlanmış bir va'ddir, sözdür; va'da bir sebebe bağlandığı zaman, sebep meydana gelince ifası gerekir; görüşler içindeen yaygın olanı budur" diyor. (Meşş'in Fetavasındaişaretedilen yer)

Sigorta akdi mevzuunda en az şunun söylenebileceği aşıkardır: Sigorta, borçlandıran va'd yoluyla, vukuu muhtemel bir hadisenin zararını, va'dedilen şahıs adına yüklenmeyi borçlanmaktan ibarettir; tıpkı malikilerin, sadece bir misal olarak zikrettikleri "satıcının zararını yüklenmeyi borçlanmak" esası gibi.

4. İslamın benimsediği "avakıl" hakkında sahih hadiselerin bulunduğu, mezhep imamlarının kabul ettiği bir nizamdır. Kısaca açıklayalım: Bir kimse, asıl cezası kısas değil de diyet (tazminat) olan kasıtsız bir öldürme suçu işlediği zaman tazminat "akile" sinin ferdlerine bölünür. Bunlar, tabii olarak aralarında yardımlaşma ve tesanüd cereyan eden kimselerdir; yani suçlunun kendilerinden sayıldığı , karşılıklı yardımlaşmaları kimseler; akrabası ve ailesinin ergenlik çağına gelmiş erkekleridir. Tazminet (kan bedeli) üç yıl içinde ödenmez ve kişi başına yılda dört dirhemden¹³ fazla ödeme payı düşmemek üzere taksim edilir. Suçlunun ailesi ve yakınlarının sayısı, tazminatın üç yılda ödenmesine kafi gelmezse, mirastaki asabe tertibine göre diğer kan hısımları da bunlara eklenir. Bulunmuş çocuklarda olduğu gibi eğer suçlunun kan hısımları cinsinden yakınları ve yardımcıları yoksa diyet, kendi malından ödenmesi için üç yılda üç taksite bölünür. Eğer kafi malı yoksa akilesi umumi beytu'l-mal, yani devlet hazinesidir; maktülün kan bedelini burası yüklenir.

Mevzu üzerinde mezheplerin küçükgörüş farkları vardır.¹⁴

(13) Bu, altın dinarın onda dördüne tekabül eder. Dinar bir miskal ağırlığındadır, bir kiskal de takriben beş gramdır.

(14) Bunun için bak, İbn Abidin, C. V. Kitabu'l-ma'akıl. Ve diğer mezheplere ait kitapların aynı bahsi.

Avakıl sistemi, hata yoluyla işlenen cinayetlerin mali yükünü böhlmeye, küçültmeye mahsus olup bundaki hikmet iki hedefe yönelmiştir.

a) Kaza yoluyla suç işleyen kimsenin uğradığı felaketin yükünü hafifletmek.

b) Kaza kurbanlarının kanlarının boşa akmasını önlemek. Çünkü istemiyerek ölüme sebep olan kimse, kan bedelini ödeyemeyecek kadar fakir olursa tazminat ödenmeden kalabilirdi.

İbn Abidin Raddul-muhtar'ının el-Maakıl bölümünün başında 'Mi'rac" dan naklen şöyle der: "Akıle durumunda olan yakınlar onun murakebe vemuhafazısını terketmeleri ve kusurlu olmaları itibariyle diyeti yüklenirler; çünkü o, yardımcılarıyla kuvvetli olduğuiçin suç işledi, bu sebeple onlar da kusurlu oldular. İslamdan önce iyilik olsun diye ve asalet icabı tazminatı yükleniyorlardı; islam da bunu kabul etti yani gerekli ve mecbur kıldı. Bu adete insanlar arasında raslanrı:Hırsızlık, yangın gibi bir zarara maruz kalan kimse için -aynı sebeple- yardım toplarlar."

Ben derim ki:

Bu sözler açıkça anlatıyor ki avakıl sisteminin esası, islamdan önce de mevcut olan güzel bir yardımlaşma adetidir. Kaza kurbanlarının haklarını çiğnetmemek, kazayı işleyen omuzlarındaki ağır yükü de hafifletmek maksadıyla katil, yangın hırsızlık gibi felaketlerin meydana getirdiği mali zarar yükünün bölünmesinde kullanılırdı. İslam bu düşüncüyü -iki yönlü faydasından dolayı- kabul etti ve kaza en öldürme suçunda mecburi kıldı. Çünkü burada, yardımlaşma ve tesanüd sebebiyle başkalarına da geçen bir mesuliyet vardır. Tabii burada, Rasulullah'ın "Kasten öldürme suçunda avakıldan birşey alınmaz" buyurması sebibiyle -kanunun da icabı olarak- kasıtlı öldürme hali dışarda bırakılmıştır. Böyle olmasaydı, kasedene yardım yoluyla suça teşvik unsuru bulunurdu. (Hile ve kasten suç işleme sahalarında mesuliyet sigortasının kanunen caiz olmaması da aynı mantığa dayanmaktadır.)İslam, diğer mali zararlar ve mesuliyetler sahasında tazminata katılmayı ihtiyari kılmış, dinin umumi yardımlaşma teşviklerine göre kişilerin seçimine bırakmıştır.

İmdi avakıl sisteminde, bir akitleşme bulunmadığı halde islamın mecburi kıldığı gibi, mali zararların telafisi için, serbest irade ve akitleşmenin mecburi kılacağı bir yadımlaşma sisteminin kapısını açmaya ne mani vardır. Çeşitli felaket ve kazaların meydana getirdiği büyük zararı telafi etmek için, çoğu korumak üzere azı vermeyi muhtevi karşılıklı ödeme

ve akitesasına dayanan, şümülü geniş faydalı bir sistem, islamın mecburi kılacağı kadar büyük bir faydayı taşıdığı halde sırf onu insanlar gerçekleştirdi diye kötülük olabilir mi?Bu şümül genişliği, islamın serbest bırakarak teşvik ettiği umumi yardımlaşma çerçevesine dahil olma yanında her isteğinin ondan faydalanması için değil midir?

İbn'ul-Kayyim, akitlerde, karşılıklı olarak dermeyan edilen şartların cevazı üzerine şunları kaydediyor: “Şart koşulmadan verilmesi ve bırakılması caiz olan her şey şarta bağlandığı zaman gerekli olur.¹⁵

(15) Yani şartnameye konduğu takdirde ödenmesi, verilmesi, ifası mecburi hale gelir. (çeviren) İ'lamu'l-muvakı'in, el-Mümiriyye baskısı, c. III, S: 339-420.

5. Devlet memurlarına ait maaş ve emeklilik sistemine gelince bunun zamanımızda umumi bir mali sistem haline geldiği malumdur. Ben bunu, bir esas olarak ele alıp delil olarak kullanmıyacağım; çünkü kanuni esaslar, islami hükümler için delil olamaz. Bütün manasıyla sigorta sisteminden ibaret olduğu halde bunun karşısında İslam ülemasının durumunu ben burada delil olarak kullanacağım:

Emeklilik sisteminin esası şudur:Devlet hizmetinde çalışan memurun aylık maaşından nisbi küçük bir meblağ kesilir. Memur kanunun kabul ettiği yaşlılık çağına gelip emekliye sevkedilince-bilfiil memur olmadığı halde-aylıklarından kesilen küçük meblağın hizmet müddetine göre kat kat fazlasını maaş olarak alır. Emeklilik maaşı esik memur yaşadığı müddetce devam eder; vefatından sonra da muayyen şartlar altında bakmaya mecbur olduğu eşine, çocuklarına ve yakınlarına intikal eder. Şimdi bununla hayat sigortası arasında ne fark vardır?

Her ikisinde de ikisi, ne kadar devam edeceğini ve toplamının da ne olacağını bilemediği, peryodik küçük taksitler ödemektedir. Her ikisinde de kişi veya ailesi, yatırdığı peryodik küçük meblağ karşılığında, emeklilikte aydan aya, hayat sigortasında derhal, verdiğini çok aşan büyük bir meblağ almaktadır. Hayat sigortasında alınacak miktar beli olduğu halde, emeklilikte istihkak ve intikali sona erinceye kadar alınacak meblağın miktarı bilinmemektedir. Emeklilikte ğarar ve bilinmezlik nisbeti, hayat sigortasında olandan daha büyüktür.

Emeklilik sistemini, şer'i bakımından hiç bir şüphe, nokta ve mazhur göremeden bütün islam uleması kabul ediyorlar. Hatta onlar bu sistemin devlet hizmetlerinin düzenli yürümesi için zaruri bir esas; memurların yaşlılık hayatları ile onlardan sonra, muayyen devrelere menfaatini ilgilendiren gerekli bir nizam olarak telakki ediyorlar. Devlet ile memurları arasında düzenlenmiş bulunan bu emeklilik nizamı güzel oluyor da; benzeri, insanlar arasında akitlemeydana gelince neden caiz olmuyor?

Hasılı umumi olarak akitli sigorta sisteminin caiz olduğunu islam dini ve fıkhnın bütün delilleri desteklemektedir. Buna mukabil haram olduğuna dair sağlam bir dini delil yoktur. Haram olduğunu ileri sürenlerin takıldığı şüpheler de sabit değildir.

Etrafında bir çok münakaşanın cereyan ettiği bu önemli ve girift mevzuda benim düşündüklerim ve bulduklarım bunlardan ibarettir. Eğer doğru ise bu Yüce Allah'ın lütfundan umduğum neticedir; hata ise mazeretim, delillerine bakarak nurlu dinin hükmünü anlamak yolunda bütün gayretin sarfedilmesi şeklindeki vazifeyi yerine getirdikten sonra bu hükme varmış olmamdır.

En yüce maksad Allah'dır. O'nun selamı üzerinize olsun.

3 Nisan 1961

17 şevval 1380

Dimaşk

M. A. ez-Zerqa

Karşı Görüş Ve Münakaşalar

İslam hukuku haftasında bu tebliğimi sunduktan ve sigorta mevzuunda diğer tebliğler de okunduktan sonraki gün, bu mevzu etrafında açılacak münakaşa tahsis edildi. Münakaşaya katılanlar arasında sigorta akdini İslam

hukuku ölçülerine göre caiz gören tezi teyid eden üyeler olduğu gibi buna aykırı görüşü savununlar da vardı. Her iki grup da görüşlerini ve delillerini ortaya koydular.

Sigorta akdinin cevazı mevzuunda karşı görüşün bayrağını çeken Prof. M. Ebu-Zehra oldu. Destekleyenler ile karşı olanlar arasında cereyan eden şifahi münakaşalardan sonra ben söz aldım ve bütün şüphelerini, delillerini cevaplandırdım. Bunlar bütünüyle aynen zaptedildi ve mezkûr tepliğleri, münakaşaları muhtevi olmak üzere çıkacak olan kitapta neşre hazırlaması için ilgili komisyona teslim edildi.

Fakat Prof. M. Ebu Zehra benim cevaplarımı ve karşı görüşlerimi okuduktan sonra kendi münakaşa ve görüşlerini, benim cevaplarıma karşı yeni cevaplar da ekleyerek neşretti(Hadaratu-l-islam, sene: 2, sayı: 5). Bu sebepledir ki okuyuca Prof. E. Zehra'nın şimdi neşredeceğimiz yazısında tebliğimizde geçmeyen bazı noktalara ve sözlere temas edildiğini görecektir; aslında bunlar, tebliğimizde değil, münakaşa esnasında verdiğim cevaplarda geçmiştir.

Şimdi okuyuculara Prof. M. Ebu Zehra'nın cevabi yazısını aslı ve sonradan yaptığı ilaveleri ile beraber mezkur dergiden naklederek sunuyoruz. Bundan sonrada Kongre merkezinde muhafaza edilen zapıtlardan aynen alarak benim münakaşa celsesinde verdiğim cevapları neşredecek, bunlara -Üstadın yeni cevapları için- yeni bir ilavede bulunmayacağım; çünkü polemiğin sonu yoktur. İlim ehli okuyucuların zekası; delilleri inceledikten sonra hepimizin hedefi olan “doğruya en yakın olanı” anlamaya yeterlidir; Allah hepimizi doğruya iletsin. Gerek desteliyen ve gerekse karşı görüşte olanları, hakikat bulmak, hakkı tesbit etmek yolunda sarfettikleri gayret ve iyi niyetleri dolayısıyla mükafatlandırın; çünkü hepsinin hedefi, dünyayı dolduran ve islami çevreleri meşgul eden bu önemli mesele vasıtasıyla büyük ve ebedi islam hukukuna hizmettir.

M. A. ez-Zerqa

Büyük Üstad Prof. M. Ebu-Zehra'nin Cevabi Yazisi

(Sonradan Hadaratü'l-islam dergisinde bizzat neşrettiği şekliyle alınmıştır.)

1. Bu mevzuda söz edenlerin bir kısmı bütün nevileriyle ve detaylarıyla sigortayı mübah (serbest) görmüşler; hiçbir kayıt koymamışlardır; ancak dostumuz büyük alim Prof. M. ez-Zerqa akitlerin faizden arınmış olması kaydını koymaktadır.¹

(1) Üstadın bu ifadesi, sigorta mevzuunda konuşanlardan bazılarının bu işe faiz karışsa dahi mutlak olarak onu caiz gördükleri zannını uyandırmaktadır. Fakat burada bu kastedilmiş olamaz; çünkü böyle birşey olmamıştır. Mutlak olarak caiz olduğunu söyleyenlerin bundan maksatları, bizzat sigortanın bütün nevilerinin caiz olduğudur. Sigorta akdine faiz karışırsa bu alış-verişe faiz karışmasına benzer; bu takdirde haram hükmü sigorta ve alış-verişin kendilerinde değil, faizden dolayıdır. Bu husus, tebliği metninde bazı kimseleri haram hükmüne sevkeden şüphelerin altıncısı bahis mevzuu ederken açıklamıştım.

Diğer bir grubun sözlerinden de öyle anlaşılıyor ki onlar da sigortayı mutlak olarak menediyor; haram biliyorlar. Fakat sözleri üzerinde iyi düşünen anlıyor ki, bunların itiraz hedefi, taraflardan biri şirket diğeri ise ferdler veya başka bir şirket olan sigortadır. Çünkü ileri sürdükleri deliller bu nevi sigortaya yöneliyor; zarar burada, kumar burada cari oluyor; deliller de buna uygun düşüyor.

Üçüncü grup, şirket ile ferdler veya ticari, sınai v.b. şirketler arasındaki akitlerle meydana gelen sigortayı açık olarak tecvit etmiyor; fakat bütün sigortalılardan ibaret oldukları, karşılıklı yardımlaşmaya bağlı sigortayı helal görüyorlar. Bu bir topluluğun yaptığı karşılıklı yardım aktidir. Bazanda hükümetin, bütün idaresi altındakilere gerekli kıldığı sistem şeklinde olur. Bu nevi sigortayı caiz görüyorlar, çünkü birincisinin helal olmasına mani şüpheler burada yoktur. Ve çünkü karşılıklı yardım Kur'an-ı Kerim'in nassı ile basittir:

“İyilik ve takva üzerine yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın.” (Maide: 5/2)

Şüphe yok ki bu, görüşlerin en iyisidir ve “işlerin en iyisi orta olanıdır” hikmeti ile bazı islami nakillere de uygun düşmektedir. Hicretin ilk yıllarında vaki olan kardeşlik akdi, yardımlaşma meevzuunda aklın tasavvur edebileceği en değerli, en yüksek bir örnektir. Bu nevi sigorta da ona dahildir.

Birinci görüşün bayraktarlığını muhterem Prof. M. ez Zerga yapmıştır. Prof. Abdurrahman İsa onun sakındığından sakınmayarak karşı çıktı; çünkü bu, kar şartı konsa dahi sigorta akitlerini mutlak olarak mubah görüyor ve bu karın (faide) faiz olmadığını ileri sürüyordu.²

(2) Prof. Abdurrahman İsa, ne tebliğinde ve ne de münakaşada, sigorta akdinde karı şart koşmanın mübah olduğunu söylemedi. Her halde Prof. Ebu zehra bu bilgiyi dışardan almış olacak.

2. Prof. ez-Zerqa -Allah onu korusun- isbat yükünü de üzerine aldı; delillerini güzel bir şekilde tertipleyip ifade etti, dinleyicilerin dikkatini çekti; bir takım şüpheler tasarlıyarak onları reddetmiye çalıştı. Merhum yazar Mustafa Lutgu el-Menfeluti’nin sözünü burada ona uyan örnek olarak zikredersek haksızlık etmiş olmayız zannediyorum. Menfeluti, sosyal reform taraftarı Kasim Emin’in sözü kadar hakka benzeyen batıl bir göz görmedim” biz bu kürsüden onun (ez-Zerqa’nın) ifade ve takdim şeklinin güzelliğinden bansediyor, onu övüyoruz ki, onun yaptığı gibi bizim de tatlı sözleri rüşvet olarak kullandığımız zan ve töhmeti hasıl olmasın. Çünkü ceza Kanununda rüşvetin büyük cezası vardır. İçimizde bulunan ceza Porfesörlerinin bu rüşveti de suç sayılan rüşvetler içine sokmalarından korkarız!

Bizi bağlayan sevgi ve dostluktan sıyrılmadan sözünü incelemeye başlayalım; Allah’ın lutuf ve hidayeti ile bu sevgi bizi ileri gitmek ve haksızlık etmekten alıkoyacaktır.

3.Muhterem Profesör sigorta akdini, gök yıldırımlarını yere inmesini önleyen yıldırım siperine benzetmiş idi.³ Biz de Allah Teala’dan şunu niya ediyoruz: Yerden çıkan yıldırım ve kasırgaların, halkalarını birer birer

koparmak üzere semavi dine yol bulmasına mani olacak siperler icadı için beşer aklına başarı lütfeylesin.⁴

(3) Şöyle söylemiştim: Yıldırım siferi, yıldırımın yere düşmesine mani olamaz, fakat onu hedefinden çevirerek hazırlanmış bulunan bir çukurdaki mezarına çeker; yani siper, yıldırımın düşmesini önlemek için değil, zararını önlemek için konmuştur. Bu sigorta aktının vazifesini hatırlatmaktadır.

(4) Evet ben de büyük üstad Ebu Zehra'nın bu niyazına katılıyorum; bununla beraber Allah-ü Teala'ya yalvarıyorum: Semavi rahmetin yere inmesine izin verecek bir islam anlayışına götüren doğru yolu bullmakta akıllarımıza yardımcı olsun!

Muhterem hocamıza şunu da söylemek istiyorum: Bu nevi hisi münakaşa sözlerinin ilmi ölçüye göre hiç bir netice ve değeri yoktur. Hak veya batıl için mücadele eden, alim ve cahil herkes bunu ve daha fazlasını söyleyebilir. Üstad Ebu Zehra'nın (Allah onu korusun ve faydasını devam ettirsin!) ilmi ve anlayış -şer'i delil ve kuvvetli mantıktan başkasının geçerli olmadığı böyle bir ilim meydanında- bu üsluba sığınmaktan kendisini mestağni kılacak kadar büyük ve geniştir. Çünkü burası, islam uleması ve hukuk alilerine has, çok hususi bir meclistir. Şer'i delilleri anlamaktan uzak olan, -ancak bu nevi hissi ifadeler ile tesir altına alınabilen- halka söylenecek sözler burada söylenmez. Bu gibi sözlerin yeri, beynelmilel bir kongre ve böylesine ince ve önemli bir mevki değil, halka karşı verilen siyasi nutuklarıdır.

Üstadın ifadesinde yer alan ve “kendi görüşüne muhalif olanların, dinin halkalarını birer birer çözdükleri” şüphe ve ithamını işaretleyen söz atmaya gelince derim ki: İyi niyetliyi kötü niyetliden ayıran Allah onu bağışlasın! Ona şefaate eden ve bizi aynı şekilde mukabeleden meneden: Kedisine karşı beslediğimiz sevgi ile dini oyuncak haline getirmek isteyenlere karşı verdiği mücadeleyi ve samimiyetini bilmemizdir.

Bununla beraber Üstadın, dikkatini, İbn'ul Kayyim'in “şer'i siyaset”ten bahsederken zamanındaki idarecileri “siyasi kanunlar”icadına sevkeden sebepler hakkındaki sözlerini ve bu mevzuda Ebu'l-Kayyim merhum ve münasebetle, zamanındaki bazı islam alimlerinin, dinin geniş bıraktığı hususları daraltmalarının vahim neticelerini açıklamıştır. Bu açıklamaya

göre mezkur alimler ya dinin sınırların tecavüzden korumak ve ihtiyatlı davranmak titizliğinden yahut da islamın her mekan ve zamanda insanların hayati menfatleri ve makul ihtiyaçlarını tatmin edecek geniş, hikmetli çereleri, temsil ettiği kolaylık ve müsamahayı bilmediklerinden böyle davranmışlardı. İbnu'l-Kayyim'in buradaki sözleri, nesiller için öğüt ve ibret olacak değerdedir. (Bu sözlerin tamamı için bak: İ'lamu'l-Muvakkı'ın Feracullah el Kürdi tab'ı, C. III, S. 543; et-Turuku'l-hükmiyye, (baş tarafı.)

Alimler safına sızmış kiralık insanlar vasıtasıyla dini yıkmaya ve izlerini silmeye çalışan dinsizlerin çoğaldığı -zamanımız gibi günlerde- de geniş yollar açmanın tehlikeli ve kritik bir davranış olduğunu ben de biliyorum. Fakat dinin geniş caddesini daraltmanın, zarar ve tehlikesinin az olmadığını da biliyorum. Bu sebeple emniyet supapı, araştırmacıların karakterleri ve sicilleri olmalı; görüş farkları bulunduğu zaman ilim ve dindarlığına güvenilen kimselerin görüşleri alınmalıdır.

Ez-Zerqa sözlerine, hanbeli mezhebinin ve bilhasa İbn Teymiyye'nin kabul ettiği “akitlerde aslolan serbestliktir” prensibiyle başladı. Akit içinde, dinin nas ile yasakladığı bir şey olmadıkça bu akit mübahtır, serbesttir. Bu sigorta akdine tatbik edilince şu netice çıkar: Ortada onu men eden bir delil bulunmadığına göre sigorta şer'an mübahtır.

Profesör bununla iktifa etmeyerek “şer'i delile dayanmayan akitlerin olamayacağını” benimseyen hanefilerin, günah ile karışık veya günah şüphesi bulunan bazı akitleri, ihtiyaçtan ve ihtiyaç kabul edilen kaçınılmaz oluştan (umumi belva) dolayı mübah gördüklerini ileri sürüyor ve buna da bey'u'l-vefayı örnek veriyor.

Bununla da iktifa etmiyor; sigorta akdini kıyas yoluyla ispat etmek istiyor; müvalat akdi ve akile üzerine tazminatın farz olması ile sigorta akdi arasında karşılaştırmalar yapıyor.

Aynı zamanda bilfiil yardımlaşmaya dayansın, şirket ile fertler arasındaki akitle olsun bütün nevileriyle sigortayı, islamın davet ettiği ve sünnetin teşvik eylediği yardımlaşma içine sokmaya çalışıyor. Aslında onun, akılların iyiliğinde birleştiği güzel bir taminat olduğunu söylüyor. Sonra bize Venedik tacirlerinin hikayelerini, yardımlaşmanın onları nasıl can, mal ve gemileri sigortalının da bir taraf olduğu akit durumunda yardımlaşmanın, şirket vasıtasıyla bir yardımlaşma olduğunu; malını,

canını, eşyasını sigortalılar arasına girdiklerini ve hep beraber yardımlaşıklarını tasvir ediyor. Sonra hayat, mal ve mesuliyet sigortalarının iktisadın temelini teşkil eden yaygın bir sistem olduğunu söylüyor ve sigortanın helal olmasını önleyen şüphelere geçiyor; sigortada bilinmezlik unsuru ve kadere meydan okuma durumu bulunduğu, onun kumar olduğu şüphelerini reddetmeye teşebbüs ediyor. Kumar şüphesini: “Kumar değildir; çünkü kumar ciddiyetten uzak bir oyundur; bunda ise hayati ciddiyet vardır.” diyerek, kadere meydan okuma şüphesini: “Kaza ve kadere iman, gelecek tehlikelere karşı tedbir almaya mani değildir; sigorta, meydana geldiği takdirde felaketlerin yaralarını tedavi tazminatıdır; bu zararları, ona tahammül edemeyecek olan ferdin omuzlarına kayırmaktır, eğer kaza ve kadere iman sebebiyle sigortayı menedersek, ona benzeyen yıldırım siperlerinin yapımını da haram kılmamız gerekiyor” diyerek; zarar şüphesini: “İslam hukukunda akdi bozan cinsten değildir; çünkü sigorta akdinde akitten hemen sonra gerçekleşen bir karşılık vardır” diyerek reddediyor. Akdin mevzuunun ihtimale dayandığını da kabul etmiyor ve sigorta akdinde ihtimalin varlığını da kabul eden hukukçuları tenkit ediyor. “Akdin mevzuu teminattır” diyor ve buna, islam hukukundan “bekçilik için kiralama akdini” örnek gösteriyor. Ğarar nev’inden bir şüpheyi ve bilinmezliği de: “Sigorta akdindeki bilinmezlik ihtilaf doğurmaz ve icraya mani olmaz; akdin sihhatine mani olan bilinmezlik, icrayı önleyendir.” ifadesiye cevaplandırıyor. Nihayet bütün nev’ileriyle sigortanın helal olduğu hükmüne varıyor; ancak faize dayanan bir şartı muhtevi akdi sahih saymıyor yahut da en azından şartı hükümsüz sayıyor.

4. Söyledikleri kısaca bunan ibarettir; eksik bir şey bırakmamış olduğumu ümit ediyorum. Şimdi onun ve diğerlerinin sözlerinin münakaşasına geçelim.

Münakaşaya geçmeden önce şunu ifade edelim ki bizimle, kısmen veya kül halinde sigorta akdini mübah görenler arasındaki görüş ayrılığı yalnızca bir sahada bahis mevzuudur: Birbirine yabancı bir sigortalı ile bir sigortacı şirketin iki tarafını teşkil ettiği, her birine haklar ve vazifeler yükleyen sigorta akitleri. Devletin tesis ettiği sosyal sigorta -ister işçiler ister memurlar arasında olsun veya bazı gruplara mahsus bulunsun- sahihtir, mübahtır; buna hiç bir itirazımız yoktur; ister anlaşmaya dayansın ister hükümet takdir etsin bu bir nevi kardeşlik anlaşmasıdır; borçlandırma veya mecbur kılma sebebine dayanması da fark etmez. Bizim ihtilafımız sadece,

işi sigortacılıktan kazanç sağlamak olan şirket ile yapılan akitlere münhasırdır.

5. Münakaşamıza, Profesörün ileri sürdüğü fıkıh kaidesi ile başlayalım: “Hanbelilere ve bilhassa İbn Teymiyye’ye göre akitler, meneden şer’i bir delil bulunmadıkça mübahtır, serbesttir.” demişti. Biz de deriz ki: Münakaşa mevzuu akitlerin aslı değil, ileri sürülen şartlardır. Profesör buna şu cevabı veriyor: “Bazı şartlaşmalar akdin manasını değiştirir; akitlerde ihtilaf aslında şartlarda ihtilaftan ibarettir.” Cevabımız: İbn Teymiye’nin el-Upud kitabında zikrettiği şartlar hakkındadır. Bunun akitler için gelişi ancak şartların tabiatleri icabı akdin gereğini değiştirmesindendir. şu halde şartlar bazı yönlerde nonun mahiyetini değiştirmektedir. Durum böyle olunca sigorta yeni bir akittir; bu kaidenin ona tatbiki mübah olur mu? Hadi biz de Profesörle beraber yürüyelim ve dinin akitler için koyduğu esaslara uygun olan, bunlara aykırı bulunmayan akitlerin mübah olduğunu kabul edelim; fakat biz bu akde, caiz olan yeni bir akit oluşu yönünden değil, ihtiva ettiği hususların şer’i hükümlere uygun olup olmadığı cihetinden bakıyoruz.

Bey’u’l-vefa’ya gelince bunun manası: Bir kimsenin, belli bir zaman içinde bedelini iade ettiği takdirde geri alması şartıyla bir şeyi satmasıdır. Çok kere bu akde mevzu olan şeyin geliri vardır ve bu gelir satın alana ait olur ki, netice itibariyle satıcı, mezkur gelir karşılığında ödünç para almış olmaktadır. Her ne kadar nadir ise de satılan şeyin geliri yoksa faiz ortadan kalkmış olur.

Bu akit Maveräünnehir’de çok yayılmış idi; ödünçler ancak bu esasa göre cari oluyordu, insanların buna ihtiyacı vardı ve ihtiyaç onu matlup hale getiriyordu. İhtiyaçlar yaygın hale gelince zaruret gibi değerendirilir; işte bu sebeple İbn Nüceym onun sahih bir akit olduğunu nakletmiştir.⁵

Sahih olduğunu söyleyenler de bunun üzerinde rehnin mi; yoksa satıcının muhayyerliği şartı bulunan satışın mı hükümleri tatbik edileceğinde ihtilaf etmişlerdir. Birinci şıkka göre gelir (ęalle) helal değildir. İkincisine göre mülkiyet satın alana geçmez; çünkü hanefi mezhebine göre muhayyerlik satıcı için ise eşya üzerindeki mülkiyeti devam eder.

Fukahadan birçoğu da bu akdi mübah görüyorlar. Şüphelerle çevrili olan bir akdi profesörün bu şekilde delil olarak niçin kullandığını anlayamadık. Mübah olduğunu kabul etsek bile mevcut bir akit nev'i içine sokulmuştur; ya rehindir, veya satıştır, şu halde yeni bir akit değildir.⁷ Profesör cevabında buna temas etmekle beraber, fukahanın ona dair görüşlerini nakletmek dışında yeni bir şey söylememiş; o görüşleri ise biz zaten baştan kabullenmiştik.

(5) Bunun sıhhatini nakleden yalnızca ibn Nüceym değildir. Mezhebin kitaplarına başvurulunca anlaşılacağı gibi hicri altıncı asırdan beri hanefi mezhebi Fakihleri bunun sahih olduğunda birleşmişlerdir.

(6) Bu birçok fukaha da kimler acaba? Ortaya çıktığı asırdan sonra adına bey'u'l-vefa diyerek sıhhatinde ittifak ettiklerini öğrendiğimiz hanefiler mi? Kaldı ki diğer mezheplerin alimleri de tatbikatta onlara uymuş, halka o yolda fetva vermiş ve kendileri de tatbik etmişlerdir.

(7) Bu, yeni çıktığı ve tanınmaya başladığı beşinci hicri asırda idi. Sonradan, ne sahihvveya fasit satış, ne de rehin olmadığı, hükümleriyle müstakil biryeni akit olduğu kabul edilmiştir.

6. Şimdi yaptığı kıyasa geçelim; sigorta akdini, akilenin tazminatı yüklenmesine olduğu gibi muvalat akdine de kıyas etmiş idi. Biz bir kazanç şirketi ile yapılan sigorta akdinin, muvalat akdi ve akilenin diyeti yüklenmesine kıyas edilmesi karşısında hayretten hayrete düştük. Çünkü muvalat akdi, arap olmamyanlardan islama giren bir şahsın, müslüman bir Arap ile “suç işlediği zaman Arabın diyeti ödenmesi, -Arap olmayanın varis bırakmadan- ölmesi halinde de ona varis olması üzerine anlaşmasıdır.” Biz burada hiç bir ortak nokta tasavvur edemedik ve bunu, Prof. ez-Zerqa gibi büyük bir alimin yapmış olmasını garipsedik. Bu hayretimiz karşısında şu cevabı vermişti: Benzetmeden maksadımız, cinai mesuliyete bağlı sigortadır. Çünkü Arap tazminatı yüklenmektedir ki, bu, cinai mesuliyetten neş'et etmiştir.

Bu açıkama da -izah edeceğimiz üzere- bizim hayretimizi arttırmaktan başka bir işe yaramamıştır; Muvalat akdi, Arap olmayan bir kimseyi bir Arap ailesine katıyor, akdi yapan onlardan birisi; aile ferdi haline geliyor ismini, soyadını alıyor, bununla çağrılıyor. Ebu-Hanife el-Farisi'ye, Ebu-Han'fe el-Teymi deniyor. İmdi bir kazanç şirketi ile akit yapan kişi onlardan

birisi oluyor mu, umumi cemiyetlerin diye üye oluyor mu bütçesine, gelir ve giderine müdahale debiliyor mu?⁸Böyle olmayınca sigorta akdi nasıl muvalat akdine benzetilir? Bu, aradaki büyük farka rağmen, hatta kıyasın iki tarafını birleştiren bir nokta olmadan yapılmış bir kıyastır.

Bundan daha garip olanı sigortanın, tazminatı akılenin yüklenmesine kıyas edilmesidir. Çünkü akıle: Kan bağı, Allah'ın riyatini emrettiği hısımlık alakası, iyilik ve takva üzerine yardımlaşma borcu yüklenme ve kazancı iktisapta yardımlaşma rabıtasının bağladığı bir ailedir. İmdi kazanç gayesiyle kurulmuş bir şirket ile -ona her ay veya yıl bir meblağ veren-diğer taraf arasında meydana gelen ve iradenin doğurduğu sun'i akit herhangi bir noktadan o tabii rabıtaya benzer mi? Biz bu kıyası Profesörün açıklamasından sonra dahada artan bir hayretle karşılıyoruz.

(8) Bu müdahale hakkının bulunup bulunmamasının mevzuumuzla ne alakası var? Kabul edelim -ki kar gayesi güden sigorta şirketi ile akdi yapan- sigortalı, şirketin üyesi oldu ve bütçesinde söz sahibi kılındı; bu takdirde hocamız Ebu Zehra'ya göre muvalat ve sigorta akitleri arasındaki kıyas sahih olacak ve ona göre bununla, sigortanın şer'an caiz olduğuna delil bulunmuş olabilecek mi?

Gerek biz ve gerekse bizden evvel -muvalat akdi ile sigorta arasında kıyasa götürecek bir delaletin varlığını yakalayan- ne demişiz? Bu iki akit birbirine eşittir, bu iki isim eş manalıdır dı demişiz ki üstad, her ikisinin bütün hükümlerinin -toptan ve teker teker-aynı olmasını arıyor?Yoksa biz kıyasımızı tek noktada ikisinin ortak bulunduğu “akdin, gerçekleşmemiş, muhtemel bir hadiseye bina edilmesi” esas noktasında mı yürütmüşüz?

7. Değerli Profesör (Allah onu korusun!) sigorta akitlerini, bütün şekilleriyleKur'an ve sünnetin istediği yardımlaşma içinde mütalaa ediyor ve bunun, önce gemilerin vemalların denizde maruz kaldıkları tehlikeleri, sonra da hayat tehlikelerinin zararını defetmek için yardımlaşan Venedik tüccarı arasında doğduğunu, bunların topluluk halinde hem sigortalı, hem de sigortacı olduklarını açıklıyor ve devamla sigortanın yardımlaşma manasını kaybetmediğini, hayat, mal, gemi ve mesuliyetler üzerine sigorta ile sermayesini değerlendiren, para kazanan şirketlerde bile bunun -sigortalılar arasında- bir yardımlaşma olduğunu, şirketin ise bu yardımlaşmanın aracısı durumunda bulunduğunu zikrediyor.

Biz bu düşünceye karşı deriz ki:Gerek Venedik tüccarı arasında olan sigortada ve gerekse üyelerinin yardımlaştığı içtimai sigortalarda şüphesiz olarak yardımlaşma mevcuttur. Fakat her birinin kendi başına borcu ve muayyen hakları olan kişiler ile sigorta şirketi arasındaki akitte böyle bir yardımlaşmayı tasavvur edemiyoruz aksi halde, bir şirket ile akit yapan her fert onunla akit yapan diğer fertler ile yardımlaşmış olurdu. Buna göre banka ile akit yapan da, onunla akit yapan herkes ile yardımlaşmış olur bu acayip bir anlayıştır.

Evet sigortanın aslı karşılıklı yardımlaşmaya dayanıyordu. Fakat, Venedik tacirlerinin zamanından sonra iktisadi hayata hakim olan yahudiler onu yardımlaşma mahiyetinden bu açık istismar ve kazanç manasına çevirdiler. Bu ters çevirmeden sonra hala yardımlaşma manasına sarılan kimse, aslı helal üzümünden olduğu için şarabı da helal sayan kimseye benzer. Değişen, halden hale geçen her şey böyledir. Hatta biz deriz ki:Kazanç şirketlerinin yürüttüğü sigorta, yardımlaşma sigortası temeline de dayanmaz bunun ismini taşısa bile başka mahiyettedir. İsimler, varlıkların mahiyetini değiştirmez; beyaza zenci diyen onu zenciye çeviremez, siyaha beyaz diyen onu beyaz yapamaz.⁹

(9) Dayandıkları esas açısından primli sigorta ile mübadeleye dayanan sigortayı (veya üstadın tabiriyle yardımlaşma sigortasını) birbirinden ayrı mütalaa etmesi karşısında üstad Ebu Zehra'ya, Prof. Dr. Abdulhayy el-Hicazi'nin verdiği cevap yukarda geçmişti. Bak S: 184-185

Sigorta yoluyla kazanç kapısını açmak önümüze ne garip şekiller çıkardı?Öyle ki kadınların güzelliklerinin ve bacaklarının sigorta edildiğini görüyoruz. Maksat, kazanç olduğuna göre bunlar tabiidir. Şimdi bunu, Venedik tacirlerinde gördüğümüz yardımlaşma sigortasının devamı sayabilir miyiz?Hayır. İstismar ve kazanç yolları arayıp duran yahudi kafası fesadın ve kötülüğün başıdır.

Muhterem Prefesör Mustafa e-Zerqa bize cevap veriyor ve sigortanın bir yahudi icadı olmadığını söylüyor. Evet, sigortanın iyi ve üstün yönü yahudi icadı değildir; şirketlerin üstlendiği istismar ve kazanç yolu yahudilere aittir. Hangi asırda olursa olsun sigorta şirketlerini incele, yahudilerin onlara hakim olduğunu göreceksin.

Şimdi onun şüpheleri reddine ve bu reddin bazılarının münakaşasına geçelim:

Bazı alimler, yardımlaşmaya dayanmayan (teavüni olmayan) sigortaların kumar olduğu, helal olmayan bir yoldan kazanç sağladığı şüphesini ileri sürdüler; çünkü: bunda bir şahıs yirmi verir yüz kazanır; bazen yüz verir yüz alır; şirketin iki yüz karar ettiği ve bir sigortalıdan bin kazandığı olur. Sigortalı akdinde verileceği, alınacağı kesin hiç bir şey yoktur. Bu kumar değil ise de kumar mana ve şüphesinden uzak değildir.

Fakat Prof. Mustafa ez-Zerqa dayanarak bu şüpheyi kesin olarak redediyor: Kumar bir oyundur; bu oyun değil, ciddi bir iştir. Kumar insanları birbiren düşürür, Allah'ı anmayı ve namaz kılmayı önler; halbuki bunda öyle bir şey yoktur. Bunda karşılıklı borçlanma vardır, kumarda böyle bir mahiyet yoktur.

Halbuki sigortayı kumara benzetenler ondaki riziko ve ihtimal unsuruna, kazanç ile kayıp arasındaki tutarsızlığa, kazanç halinde adil bir nisbetin yokluğuna dayanıyorlar.

Kumarın daima bir oyun olduğu iddiası da geriptir; çünkü Araplar kumar okları ile taksim yapıyor, taksimde bunu hakem kılıyor ve bununla yapılan taksimi adaletli buluyorlardı. Alah-u Teala:

“Ve kumar okları ile kur’a çekmeniz... bir günahtır” (Maide: 5/3)

Buyurarak onu yasaklamış:

“Şarap, kumar, kurban kesilen putlar ve fal okları pistir; şeytanın işicinsindendir. (Maide: 5/90)

Buyurarak bunu -ahram kılınan şeyler arasında- şarap ile bir tutmuştur. Şu halde şüphesiz olarak bu da bir nevi kumardır ve her kumar oyun değildir.

İkinci farka gelelim: “Sigorta akitlerinde Allah'ı anmaya ve namaza engel olma durumu, kin haset ve düşmanlığa sebep olma hali yoktur” denmiştir. Biz de deriz ki bunlar yasaklamaya uygun düşen hikmet ve vasıfıdır; hükmün müsbet ve menfi olma yönlerinden kendisine bağlı

bulunduğu illet değildir ki bu mevcut olunca hüküm bulunsun, bulunmayınca da helal olsun. Şarap içenlerden de bazıları birbirini sever, sayarlar; bu durum onlar hakkında şarabın haram kılınmasını önler mi?¹⁰ Sigorta akdinin karşılıklı ödemeye ve borçlanmaya dayanması da onun kumar manasını önlemez. Hatta onun böyle olduğu da belli değildir; çünkü bedeller sabit değildir; iki bedelden birisi belli olmayan bir akdin mevzuu belli ve basit olmaz; iki yüz almak için yirmi veren iki kişi arasında hangi karşılıklı ödemedebahsediliyor; sonra bu faiz değil midir?

(10) Bu ifade muhterem hocamız Ebu Zehra'nın dinleyenlerin fikirlerini çelmek hususundaki maharetinin parlak bir delilidir. içki, bir halden diğerine göre değişmeyen mutlak, kesin ve umumi bir nas ile haram kılınmıştır. Sigorta mevzuu ise, dinin esaslarına göre hükmü çıkarılmak istenen yeni bir hadisedir. İmdi nassın çirkin ve kötü vasıflarını açıkladığı bir haram üzerine, o vasıfları taşımayan bir şey kıyas edilebilir mi? İçkiyi haram kılan nas mutlak ve umumi olduğu için, kötülükleri görülmeyen kimseye helaldir. demiyorsak bundan bir şeyi tam zıddına, ortak vasfı bulunmayan başka bir şeye kıyası kabul etmemiz mi lazım gelir?

Bizim, Profesörün şüpheyi defetmek için söyledikleri karşısındaki görüşümüz budur; biz şüpheyi izalet edilmemiş buluyoruz. Hatta bize göre kumarın yanında sigortalının, muayyen müddetten önce ölmesi halinde düpedüz bir de faiz vardır; çünkü o, az bir şey veriyor, karşılığında çok şey alıyor; bu şüphesiz faizdir; veya imamların (müçtehitlerin) kabul etmediği bir muameledir.

9. Karşılıklı yardımlaşma esasına dayanmayan sigortayı kabul etmeyenler bunda bilinmezlik, ihtimal (ğarar) bulunduğunu söylediler. Gerçekten bunda akdih mevzuu sabit, varlığa gerçekleşmiş değildir; bu, ağın çıkaracağı, balığı, hayvanın karnındaki yavruyu satmak gibidir. Benzeyen taraf: bu satışlarda satılan şeyin yeri ve varlığı bilinmemektedir; varlığı ihtimale dayanmaktadır. Bunun gibi menedilen sigorta akdinde de akdin mevzuu sabit değildir. nedir akdin mevzuu: sigortalının verdiği mi, sigortacı şirketin verdiği mi, yoksa -bu akdi şart nev'inden sayarsak ki başka türlü hüküm çıkarılamaz- her ikisi midir?

Şüphe yok ki sigortalının verdiği belli değildir, az olur, çok olur, bazen de anlaşmada zikredilenlerin tamamı olur. Şirketin verdiğide bazen az,

bazen çok olur; çok kere de hiç bir şeyvermez; hatta aldığına, kazandığından ekleyerek iade ettiği de olur.

Şimdi bunlar ğarar değil denerdir?Sora bu, haram olan bir para muamelesi (sarf)değil midir?Sarf'ta teslim almak şartı olduğu halde bu, toptan bir liraya karşılık taksitle bin lira yani borca karşı borcun satışı değil midir.¹¹

Profesör “mübadelelerde farklılık akdin sıhhatine dokunmaz” diyor. Biz de diyoruz ki:Buradaki fark sadece ihtimaldir; belli olmamaktır. Adi mübadele akitlerinde bedellerin kıymetlerinin farklı olması ile ihtimalin alakası yoktur. Nerede ihtimal varsa orada ğarar ve kumar vardır. burada az veya çok belli bir bedel yoktur.¹² Bunun içindir ki medeni hukuk alimleri sigortayı, mevzu ihtimali olan bir akit olarak kabul etmişlerdir. Onlara göre bunun caiz olması için bir mani yoktur.

(11) Düşünmek ve hükmetmek okuyuculara aittir:Sigorta akdi;mevzuu, para ile parayı mübadeleden ibaret olan sarf kabilinden midir ki şer'an, akit yerinde bedellerin tesellümü gerekli olsun ve teslim alma şartı bulunmayınca akit batıl olsun!

(12) Prof. Ebu Zehra konuşmasının bu noktasında bizzat şu notu koymuştur:“Profesör cevabında, mali ile bedeller arasındaki fark üzerine geniş açıklamalar yapmış ise de bunun münkaaşamızda yeri yoktur.Çünkü az olsun, çok olsun ödenen veya satılan şey bedel olarak bellidir. Menedilen sigortada ise belli ve sabit olan bir şey yoktur; bunun için de mukayesesi tutarsızdır” Bu not, münakaş celcesinde verdiğim cevabı aldıktan sonra, itirazını neşrederken koyduğu nottur. Buna da cevabımız ileride gelecektir.

Fakat Prof. ez-Zerqa “Bunda asla bilinmezlik olmadığını, akdin mevzuunda ihtimal bulunmadığını, akdin mevzuunun teminat ve güvenlik olduğunu “ söylüyor. Bu da garipliklerden birisi. Biz güvenlik ihtiyacının akde sebep oluşunu anlıyoruz; fakat akdin mevzuu olmasını anlayamıyoruz. Bir kimse bir akar satın alınca akdin mevzuu akardır; sebep ve saik ise oturmak veya gelirinden istifade etmektir (istiğlal); bu istifade akdin mevzuu sayılmaz. güvenlik manevi bir şeydir; alınıp satılmaz psikolojiktir, ruha bağlıdır. Bazen parasız geleri; bazen de uğrunda büyük paralar sarfedilir de elde edilemez. Güvenliğin (emin) mevzu teşkil ettiği, şer'i veya hukuki (medeni) hiç bir akit bilmiyoruz ki bu yeni akdi de ona katalım.¹³

(13) Muhterem Prof. Ebu Zehra'nın garip gördüğünden daha garibi: Hayatın ve vasıtalarının terakkisinden doğan yeni ihtiyaçların ortaya çıkardığı ve gerektirdiği her akit için, “içine sokacağımız, şart ve hükümleri tatbik edeceğimiz, şekillerinden birisi telakki edeceğimiz, daha önceden bilinen” eski bir akit aramaktır!!

Bu, yeni akitler yapmanın mümkün olup olmadığı meselesidir. Daha önce de -tebliğimin metninde- açıkladığım gibi dinimizde bunu meneden ve insanlığı, eskiden beri mevcut olan, islamın da kabul edip hükümlerini yeniden düzenlediği akitler içinde hapseden hiç bir delil yoktur. Bu durumda -bize göre- haram ve uygunsuz olduğuna şer'i delil bulunmadıkça her yeni akit “prensip mübah olmasıdır” kaidesinin şümulüne dahildir.

Daha önce üzerinde akit yapılmamış yeni akit mevzularının bulunması da “akitlerin yeni şekilleri”

Prof. Ebu Zehra güvenlik ve teminatın akitleşme mevzuu olmasını garip görüyorsa şu yeni bedel (ivaz) akitlerinin mevzularına ne diyecek: bir taraf bir meblağ ödüyor, karşı taraf da bir işi yapmaktan mesela muayyen bir yerde bir binayı yapmak, dükkan açmak, fabrika inşa etmekten vazgeçiyor. Bugün bunlar kanuni hükümler içinde cereyan ediyor ve biz de İslam hukunda bunu meneden bir delil bulamıyoruz?

Keza Profesör, bugün meşhur olan ticari unvan satışına ne diyecek: Satın alan tacir, müşteri çeken şöhretinden istifade etmek için onu satın alıyor. Bugün bu unvanlar ticari sermayenin en önemli unsurlarından sayılıyor. Bu satışı menetmek de elimizde kafi şer'i delil yoktur?

Bedel akitlerinde firma unvanının akitleşme mevzuu olması mümkün oluyor da kaza ve tehlikelerin akıbetinden -iktisadi yönden- emin olmasının (ekonomik güvenliğin) akit mevzuu olması niçin mümkün olmuyor?

Sigorta akdinde, bir bedel karşılığında akitleşmeye müsait bir saha olarak gerçekleşen teminatın, akdin mevzuu olmasına ne mani vardır?

Şer'i nasslardan hangisi akdin mevzuunun maddi bir şey olmasını gerektirmektedir?

Yalnızca akitleşme ile gerçekleşen bu iktisadi güvenlik teminatın akdin mevzuu olmaya elverişliliğini gösteren en açık delil akdin adına güvenlik

verme akdi (akdu't-te'min, assurance) denmiş olmasıdır bu dahi mezkur akdin mevzuunun güven huzurdan ibaret olduğunu göstermektedir.

İslamda, devletlerarası anlaşma ve münasebetlerde bilinen ve tatbik edilen bazı sulh akitleri vardır; bir topluluk veya devlet, kendilerini koruması veya ona karşı güvenlik içinde bulunmak için islam devletine cizye veya başka bir isimle yıllık bir meblağ verir.

Bekçilik akdi dışında yukarıdaki anlaşma ve akit prensip bakımından, muayyen bir tehlikenin vukuundan hasıl olacak zararların telafisinden emin olmak, huzur içinde bulunmak için bir şeyler vermenin şer'an mümkün olduğunu -düşünüen bir fakihe- göstermez mi- Dolayısıyla bu güvenlik ve teminatın, medeni hukuk sahasıda yeni bir akitleşme mevzuu olmasının mümkün bulunduğuna delalet etmez mi?

Fakat Profesör (Allah onu korusun!) düşünüyor ve karşımıza bekçilik akdini çıkarıyor; burada güvenliği akdin mevzuu kabul ediyor, benzeyenlerin birbirine ilhak edildiği gibi sosyal olmayan sigorta akdini de buna katıyor, bu kabilden telakki ediyor.

Ve bu sözü cevaplandırmak üzere de şöyle diyor:“Bütün akitler gaye ve neticeleri gözönüne alınarak vazedilmiştir. Buna göre bekçilik akdinin gayesi nedir?Bekçinin işinden hasıl olacak şu netice neden ibarettir? Cevap açık olarak şudur: Bekçiyi tutanın güvenlik ve huzuru dışında bu akdin hiç bir netice ve faydası yoktur.”

Ben de değerli Profesöre diyorum ki:Bu sözü tecviz etmiyorum; çünkü akitlerin netice ve semeresi “mevzu”adını almaz. Ben oturmak için bir akar satın alsam bu maksadımı akdin mevzu mu sayacaksınız?Bakıp inceledikten sonra almış oluşuma rağmen sonradan benim oturamayacağımı veya orada oturulamayacağını anlaştıysam satış batıl olacak ve satanın tazminat vermesi mi gerekecek?

Bir daha söylüyoruz ki, akitlerin netice ve gayeleri -fıkıh yönünden- mevzuları sayılamaz. Ve mahcubiyetle ilave edeyim ki bu kısım ihtilaf ve münakaşaya da mevzu olamaz.¹⁴

(14) Ben de değerli Profesör Ebu Zehra'ya bütün mahcubiyetimle şunu söylemek isterim:Söz ve görüşlerin nakli emanettir; olduğu gibi nakledilmesi gerekir. Ben bekçilik akdinde akdin mevzu güvenliktir

demedim Şüphesiz bu akdin mevzuu beklemektir ve bu bir iştir. Fakat bu işin, diğer hizmet akitlerinden farklı olarak tek eseri ve neticesi güvenlidir. Prof. Ebu Zehra da sözlerimin bir kısmını birkaç satır önce nakletti. Ona baskın, tebliğ metninde ve ileride gelecek olan cevaplarımda bu akdi delil olarak kullanırken söylediklerime müracaat etsin; görecektir ki ben bekçilik akdini güvenlikten ibaret olan netice ve gayesini ele alarak ve bunu; hususi bir akit ile, güvenliğe kavuşmak üzere para vermenin şer'an caiz olduğuna -birbirini okşadığı için- delil getirmek istedim. Sigorta akdinde olan da bundan ibarettir.

10. İleri sürülen üç noktaya geçiyoruz; bunları birer birer nakil ve münakaşa edeceğiz:

a) Yeni akitlerin şer'i prensipler içinde yerini bulmak geniş kapıları daraltmamak din alimlerinin vazifesidir. Onların aksine davranışları islama zarar verir, onun yenilenmesini önler, ebedi din oluşuna aykırı düşer...

Biz bu sözlere bir şartla katılıyoruz:yeni akitlerde, islamın sabit esaslarına aykırı düşen bir hususun bulunmaması gerekir. Her yeni akit nas ile veya müçtehitlerin icmaı ile sabit bir kaideye ters düşmesine rağmen kabul edilirse giderek islamın gerçekleri ve esasları birer birer bozulur; kendimizi kaybeder, başkasında eririz. Biz Avrupalıların kendi hukuk ve kanunlarına sımsıkı sarıldıklarını görüyoruz. Her devlet kendi hukukunu mili varlığın bir parçası gibi görüyor; toptan değiştirmeyi asla düşünmüyor; sadece elverişsiz olduğu anlaşılan parçaları değiştiriyor. Bizim de kendi hukukumuz karşısındaki durum ve tutumumuz bu olamaz mı?Şari'in islami maksatlarına uygun düşenler kapıyı açıp -zaruret olmadıkça- uygun düşmeyenlere kapayamaz mıyız?Açıklayacağımız üzere biz bu mevzuda (sigorta mevzuunda) zaruret görmüyoruz.

b) Kendisine karşı takdir hisleriyle dolu bulunduğumuz bir alim şöyle diyor:“Memleketimizde cari olan örf-adet sigorta akdini kabul etmemizi gerektirecek bir hale geldi. İslam hukukunda ve bilhassa hanefi fıkında örf-adet, hükmü nas ile değil de içtihat ile elde edilen meselelerde kabul edilmiş bir delildir.”

Biz de şartlarını taşıyan sahih örfü delil olarak kabul hususunda ona katılıyoruz. Gerçekten önceki alimler ile sonrakiler arasında görüş ayrılığı delil farkından değil, zaman ve örf-adet farkından ileri gelmiştir. Fakat biz

sormak istiyoruz:Karşılıklı yardıma dayanmayan sigorta bugün umumi veya hususi örf haline gelmiş midir?Biz bu nevi sigorta ile sigortalanan kişiler üzerinde bir istatistik araştırma yapsak genel nüfusa nisbetle bunların -bir örf tesis edemeyecek kadar- az olduklarını görürüz.

Sonra varlığı iddia edilen bu örf, nasslardan çıkarılmış -yukarıda açıkladığımız- bazı hususlar ile çatışıyor. Eğer “bunlar şüphelerden ibarettir.” denirse şu mukabelede bulunuruz:bu şüpheler o kadar çoğaldı ve koyulaştı ki, artık bu nevi akdin islamın hedeflerine ve fukahanın görüşlerine ters düştüğüne hükmeder olduk; hatta bize göre bu bir nassa da kardışıdır; faiz nassına; çünkü faiz bunun her tarafını sarmıştır.

c) Tebliğini yazılı olarak sunanlardan birisi şöyle diyordu:Bu akitte umumun menfaati (maslahat) vardır; maslahat kendi başına bir fıkıh prensibidir. Hatta bu akit iktisadi bir zaruret haline gelmiştir. Çünkü mali bürolar mallarını ancak sigortalı gemilerle gönderiyor ve malın sigorta ettirilmesini de şart koşuyorlar. Hükümetler bazı işlerde sigortayı şart koşuyorlar. Trafik büroları sigortasız arabaları seferden menediyorlar.

Biz de bunları kabul ediyoruz; çünkü olanı inkar etmek durumunda değiliz. Fakat bu nevi sigortanın zaruri olduğuna hüküm verebilmek için, bundan başka bir sigorta şeklinin bulunmasının mümkün olmadığını kabul etmemiz gerekir. Çünkü zaruret ancak işlerin tıklandığı ve haramdan başka çıkış yolu olmadığı zaman ve yerde gerçekleşir. Acından ölme derecesine gelen ve domuzdan başka da yiyecek bulamayan kimsenin hali gibi ki bu durumda onu yemesi mübah olur. Fakat domuzdan başka yiyecek bulunur da, temiz ve helal olmasına rağmen daha lezzetsiz olursa zaruret hali tahakkuk etmez.

Burada da durum aynıdır.Çünkü içtimai sigortanın kapıları açıktır; o tesis edilmemiş ise etmeliyiz, dar ise genişletmeliyiz, ufuk dar ise düşünürlerin önüne ufukların en genişini koymalıyız.

Takdirle andığım bu hadise Hartumlu şoförlerin davranışdır. Sigorta mecburiyeti getirilince onlar aralarında bir yardımlaşma cemiyeti kurdular; sigortayı bu cemiyet yapıyor; hepsi birden hem sigortacı hem de sigortalı oluyorlardı. (Allah onların imanını korusun ve kazançlarına bereket versin!) Bir yahudi bid’atı olduğunda hala ısrar ettiğim bu istismar sigortası yerine

karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bir sigorta sistemi kurmayı islam dünyası bize temin etse ne olur!

Apaçık, aydınlık ve ışıklı bir yolu bırakıp da, haram olmasa bile şüpheli olan bir yola girmemiz dini bakımdan bize uygun düşmez. Rasulullah (s.a.v.): “Sana şüphe veren bir şeyi bırak şüphe vermeyeni yap”¹⁵ buyurmuştur. Hz. Ömer Faizi de şüpheli olanı da terkedin” demiştir.

(15)Buhari, Kitab’ül-Büyu’3. bab; Tirmizi Kitab’ül-Kıyame 60 bab; Nesai, Kitabül-Kudat II. Bab.

11. Kürsüden ayrılmadan, münakaşa esnasında veya tebliğlerde ileri sürülen birkaç hususa daha temas etmek istiyorum:

Prof. Abdurrahman İsa amme menfaatinden (maslahat) bahsederken Hz. ömer’in, bu sebeple bazı nassları tatbik etmediğini söyledi ve tekrarlanarak eskimiş iki örnek zikretti: Müellefe-i kulubun hissesi ve klmkıtlık yılında el kesme cezasının tatbik edilmemiş olması.

Önce hisse meselesini ele alalım:Hz. Ömer gönülleri islama ısınsın diye kendilerine maaş bağlanan kimselerin maaşlarını kesmedi; zaten Kur’an’ın nassı ile sabit bir şeyi kaldıramazdı. Hz. ömer’in yaptığı Zibirkan b. Bedir gibi hem Hz. Peygamber, hem de Hz. Ebu Bekr devrinde maaş alan bazı kimselerin maaşlarını kesmekten ibarettir. O, bu maaşı müktesep bir hak olarak değil, mezkur şahısların ve müslümanların durumuna göre değişen, muvakkat bir tahsisat olarak kabul etmiştir.

“Başkalarına da vermedi”dedikleri oluyor. Evet, müslümanların buna ihtiyaçları olmadığını gördüğü için böyle yaptı. Borçluların hissesi de böyledir. Borcu ödenecek kimse bulamayınca bunların hisseleri kesilmiş, giderden çıkarılmış mı sayılır?Köle azadı için ayrılan pay da böyledir; azad edecek müslüman bir köle bulamayınca bu pay ıskat edilmiş mi olur?

Bunun içindir ki fukaha, ittifak haline “Bazı kimsele gönüllerini kazanmak için bir şeyler vermenin gerektiği durum avdet ederse, bunda islama fayda varsa Kur’an nassının tatbiki gerekir.” demişlerdir. Bu sebeple hiçbir kimsenin “Hz. Ömer onların hisselerinin -bütçeden- kaldırdı” demesi uygun değildir. Bu, islama saygısı olmayan, nasslarını çürütmek isteyen yabancılardan sözüdür.

Bazı büyük alimler de delilsiz olarak onların peşine düştüler; ilmi dercesi ne olursa olsun herkesin yanılması ve isabet etmesi mümkündür.¹⁶

(16) Hz. Ömer’ir Müellefe-i kulubdan maaş alanların maaşlarını kesmesinin sebep ve esası hakkında Prof. Ebu Zehra’nın söyledikleri gerçeğin ta kendisidir. Hz. Ömer elbette Kur’an’ın getirdiği bir hisseyi ilga etmedi ve edemez. İslamın buna ihtiyacı olduğu için, gönüllerini kazanmak üzere kendilerine verilenlere, ihtiyaç kalmadığını görünce vermedi. Bu Kur’an nassının tam tatbikidir. Bunu “el-Medhalu’l-amm...” isimli kitabımda, bütün teferruatıyla açıklamışımıdır.(52. fıkra ve dipnotları.)

Felaket yılında el kesme cezasının tatbik edilmemesi mevzuuna gelince: O yıl müslümanlar amansız bir kıtlık içine düşmüşlerdi. Hz. Ömer -bu sebeple- cezanın tatbik şartının tahakkukunda şüphe buldu. Fıkıhta bilinen bir gerçek “Had mahiyetindeki cezaları, şüphe üzerine düşecegidir.”Hz. Peygamber (s.a.v.): “Mümkün olduğu kadar, şüpheli durumlarda cezayı düşünürüz.”¹⁷ buyurmuştur. Buradaki şüpheli durum, Hz. Ömer’in hırsızları, büyük bir açlık ve zaruret hali içinde görmesidir. Her fıkıh alimi bilir ki zaruret halleri, yasakları mübah kılar. Yemediği takdirde ölecek derecede bir açlığa maruz kalan kimsenin, başkasının yiyeceğinden yemesi mübahtır. -Zaruret halinde bulunmayan- yiyecek sahibi bunu vermez ve kavgu ederler de zarurette kalan onu öldürürse tazminat gerekmez.

Hadise de bunun böyle olduğunu gösteriyor:hatib b. Ebu belta’a’nın köleleri bir deve çalmış, onu keserek yemişlerdi. Hz. Ömer onları cezalandırmak istedi; fakat Hatib’in kölelerini aç bıraktığını anlayınca haddi tatbik etmedi ve Hatib’ı ödemeye mecur etti. Bu hikaye, zaruret hali dolayısıyla çalınmış olması şüphesi üzerine haddin düşürülmüş olduğunu göstermiyor mu?Onlar şikayet ettiler, o da tahkikat yaparak doğru söylediklerini anladı; zaten kıtlık yılı içinde bulunuyorlardı.

Bunun içindir ki Hanbeliler ve diğer birçok fakih, hırsızlık suçunda cezanın tatbiki için hırsızın, kıtlık yılında yiyecek çalmış olmamasını şart koşmuşlardır; çünkü bu durumda cezanın tatbiki hususunda zarurete düşmüş oma şüphesi vardır.

Münakaşa sırasında ileri sürülen görüşlerden birisi de içtimai olmayan sigorta akdini, ce’ale akdi gibi kabul etmek idi.¹⁸ Bize göre ce’ale akdi bir

iş ve hizmet akdidir. Onun, kaybolan şeyi bulmaktan ibaret olan bir mevzuu vardır. Bunda takıldıkları yer işin bilinmemesidir. Fakat, sarfedilecek mesainin miktarı sınırlanamıyorsa da bunun muayyen bir mevzuu vardır. Diğer bir çok kira akitlerinde de mesainin kesin olarak takdiri mümkün değildir. Mesela terzi, veya süslümecinin, yaptıkları işe ne kadar mesai sarfedeceklerini önceden kesin olarak tehdit ve takdir etmek mümkün değildir. halbuki sigorta akdinin mevzuu bilinmemektedir; veya ihtimale bağlıdır.¹⁹

(17) İbn Mace. Bab'ül-Hudud: 5.

(18) Münakaşa celsesinde beni teyit etmek için bu görüşü ileri süren zat Mısırlı alimlerden prof. Abdurrahman İsa'dır. Kendisi, aynı zamanda İslam Hukuku Haftasında, sigorta mevzuunda konuşanlardan birisidir.

(19) Tam aksine fıkhıdaki ce'ale akdi de ihtimale dayanan bir akittir. Burada önemli olan durum sadece ücret karşılığı yapılacak işin bilinmemesi değildir. açıklayalım: Ce'ale, ücret veren (ca'il) ile hizmet borçlanan (mültezim) arasında yapılan bir akittir. Akdin mevzuu, ikincinin birinci hesabına, neticesi kat'i olmayan '(ihtimale dayanan, gerçekleşeceği belli olmayan) bir işi yapmasıdır. Ödenecek bedel (cu'l) de bu muhtemel neticenin gerçekleşmesi şartına bağlıdır. bunun benzeri, ücreti iyileşme şartına bağlı olmak üzere bir hastanın tedavisi için bir doktorla anlaşmak, öğrenmesi şartıyla bir çocuğa bir öğretmen tutmak, bulmak şartıyla kayıp eşya için bir arayıcı kiralamaktır. Hasta iyileşmez, çocuk öğrenemez ve arayan, kayıp eşyayı bulamaz ise bir şey alamazlar. Su çıkmazı şartıyla bir kuyu kazma mevzuunda anlaşma (müca'ale) de bunun gibidir.

Fıkıh imamları ce'ale akdinin caiz olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Ödenecek ücret (cu'l) belli olmak şartıyla İmam Malikcaiz görüyor. Ebu Hanife kabul etmiyor. İmam Şafii'den ise müsbet ve menfi ikigörüş naklediliyor.

Kabul edenlerin delili Yusuf Suresinde yer alan "... Onu getirene bir deve yükü verilecek ve ben buna kefilim" mealindeki ayettir (Bak. Bidayetü'l-müctehid, C. II, S: 196.)

Görülüyor ki ce'ale akdinde ihtimal unsuru, sigorta akdinde fazladır; yahut bunun gibidir. Bu sebeple Prof. Abdurrahman İsa'nın onu deli lolarak göstermesi yerindedir ve isabetlidir.

12. Şimdi vardığımız ve iki noktada özetlenmesi mümkün olan neticeyi ifade edelim:

a) İçtimai vekarşılıklı yardımlaşmaya dayanan sigorta helaldir; bunda hiç bir şüphe yoktur.

b) Biz, şu sebeplerden dolayı, karşılıklı yardımlaşma esasına dayanmayan sigorta akitlerini mekruh görüyoruz.²⁰

(20) Prof. Ebu Zehra buraya şöyle bir not düşmüştür: Burada mekruh görüyoruz (nekrahu)demekten maksadım “onu helal görmüyoruz” demektir. Geçmiş fukahamızın ifade edebini takip ettik. Onlar, kesin delil bulunmadıkça “haram” kelimesini kullanmazlardı.

i. Çünkü bunda kumar veya en azında kumar şüphesi vardır.

ii. Çünkü bunda bilinmeyen unsurlar vardır; bu bilinmezlik akdin sıhhatine manidir.

iii. Bunda faiz vardır; çünkü kar veriyor. Başka bir yönden daha faiz vardır; çünkü az veriyor, çok alıyor.

iv. Bu bir para muamelesidir (sarf); çünkü ileride para almak üzere para yatırmaktır. Halbuki bedellerin derhal teslim alınması sarf akdinde sıhhat şartıdır.

v. Ve çünkü bunu gerektiren iktisadi bir zaruret yoktur.

Büyük alim Prof. Mustafa ez-Zerqa faizli akitleri kabul etmediğine göre bizim görüşümüze iyice yaklaşmış oluyor. Çünkü mevcut sigorta akitlerini hep iptal edecektir; zira bunların hepsinde faiz vardır:Bunlarda kar verilir, az para karşılığında çok para verilir, sigorta şirketlerinin kazancı, faiz muamelelerinden uzak kalamaz, karşılıklı yardımlaşmaya dayanmayan fakat faizden de uzak bir sigorta yoktur bu hayalidir, farazidir; üzerine hüküm bina edilmez. Eksiksiz bilmek Allah-u Teala'ya mahsustur; her şeyi hakkıyla bilir.

Diyeceklerim bundan ibaret olup Alah'tan mağfiren diler, faziletli kişilere karşı sevgi ve dostluğumuzun idamesini niyaz eylerim.

Kahire

M. Ebu Zehra

Prof. Mustafa Ahmed Ez-Zerqa'nın Cevabı

Sunulan tebliğler ve konferanslar etrafında cereyan eden münakaşalar arasında, sigorta akdi ile ilgili tebliğime karşı ileri sürülen düşünceler cevaptır:

1 Yeni Akitler Yapmanın Cevazı:

Prof. Ebu Zehra diyor ki:Zahiriler ve diğerleri arasında, akitleşmenin cevazı hakkındaki görüş ayrılığı, yeni akitler icat etme hususunda olmayıp, akdi yapanın ileri sürdüğü şartlara aittir. Zahiriler, şartın mübah olması için şer'i nass arıyorlar. Diğerleri nass olsun olmasın mutlak manada delil arıyorlar. Hanbeliler evlenme akdinde caiz görürken, İbn Teymiye mutlak olarak mübahtır diyor...

Cevap: Hakkında nass bulunmadığı halde İslam hukukunun ölçülerine uygun olan akdi şartlaşmanın caiz olup olmadığı üzerindeki ihtilaf, hakkında nass bulunmayan yeni akitlerin cevazındaki ihtilafın ta kendisidir. bu da “mübah olması esastır” kaidesi ile bu mevzudaki ihtilafa dahildir. Çünkü şart içinde bulunduğu akdin bir parçasıdır. Hakkında nassa bulunmayan yeni şartların caiz olması veya olmaması bakımından söylenen söz, verilen hüküm, nassa dayanmayan yeni akitler için de aynen geçerlidir. Pek muhterem hocamız Ebu Zehra da bunu kitaplarında kabul ve izah etmiştir. Bu üzerinde yeniden durulacak bir mesele değildir.

2. Bey'u'l-vefa Delili:

Daha önceden bilinen akitlere benzemeyen yeni akitler yapmanın caiz olduğuna İslam hukuk tarihinden bir vakıa delili olmak üzere bey'u'l-vefayı zikretmem dolayısıyla muhterem Prof. Ebu zehra (Allah onu korusun!) özet olarak şöyle demişti:bu nevi alış-verişi hanefiler, bilinen akitlerden birine istinat ettirerek mübah görmüşlerdir. Ona göre bu muamele yeni bir akit değildir; faiz yiyenlerin icat ettiği bir faizli alış-veriştir; zaruret hali bulunmadan da mübah olmaz.

Cevap:Üstadın söylediği, mezkur alış-verişin hicri beşinci asırdaki ilk ortaya çıkışına göre doğrudur. O asrın fukahası efa bey'ini fıkıh esaslarına göre açıklamak ve bilinen akitlerden birine benzeterek hükmünü tesbit etmek hususunda ihtilafa düşmüşlerdir:Bazıları onu sahih satış kabul ederk bedelin ve malın iadesi şartlarını hükümsüz kıldılar. Bazıları fasit alış-verişe, bir kısmı (çoğu) rehne benzettiler. Fakat bundan sonraki hanefi fukahası bütün bu düşünceyi ve formülleri kaldırıp attılar; çünkü bunlar, vefa bey'inni bünyesine, örf haline gelen temel vafına ve akdi yapanların maksadına uygun düşmüyordu. Bunlar “görüşleri toplayan” rey diyerek ve “fetvaya esas” kılarak yeni bir fıkhi açıklama yaptılar ki özeti şudur: “Bey-i vefa yeni bir akit, bilinen akitlerden hiç biri ona benzemez.”Sahih ve fasit bey'i ile rehnin hükümlerinden derledikleri hususi hükümleri ona izafe ettiler; ehliyet ve benzeri umumi akit şartlarını taşıması şartıyla ve yukarıdaki esasa göre onu sahih gördüler; nitekim bunları tebliğimde açıkladım.

Bu akit, İbn-Abidin'in Raddu'l-Muhtar ile Tenqihu'l-Fetava el-Hamidiyisseyinde, ed-Dürü'l-Muhtarında ve sonraki diğer fukahanın kitaplarında kabul edilmiş ve açıklanmıştır. Mecelle bunu 118. maddesinde tanzim etmiş, açtığı hususi fasıldaki bey-i vefanın hükümlerini buna bina etmiş, şarihleri de açıklamalar yapmıştır.¹

Prof. Ebü Zehra'nın söylediği gibi onun, faiz yiyenlerce icat edilmiş bir hile olması ayrı meseledir. Bey-i vefanın - bana göre- hükmü ne olmalıdır; caiz midir, değil midir meselesi üzerinde değilim (Prof.Ebü Zehra'nın bu bey'i hakkındaki görüşüne katılabilirim. Bu da benim delilimi güçlendirir. Çünkü onu çevreleyen faiz şüphesine rağmen

zamanın ihtiyacına bakarak fukaha bunu kabul etmiştir.) Benim vakıa delili olarak kullandığım nokta, fukahanın onu bilinen, eski bir akdin değişik şekli olarak değil, yeni bir akit olarak kabul etmeleridir. Bu durumda, ilk fıkıh asrında bilinmeyen yeni akitler yapmanın caiz olduğu meselesi sadece nazari sahada kalmamış, fi’lin vukubulmuş, tatbik edilmiş olmaktadır.

Bizim mevzuumuza göre de netice şu olur: Akitleşme sistemine ait umumi, şer’i şartalar aykırı olmadıkça sigorta akdinin, eski akitlerin çerçevesi dışında kalması, şer’an caiz olmasına mani değildir.

(1) Bak. Raddu’l-muhtar; ed-Dürrar şerhu’l-gurar, Büyu’ kitabının sonu; İbn Kadi Semave, Cami’u’l-füsuleyn; Hayredin er-Ramli, haşiye ala Cami’l-füsuleyn, 18. faslın başı; Mecelle, madde 118 ve şerhleri; M. A. ez-Zerqa, Akdu’l-beyi’ fi’lfikhi’l-İslami, fıkra: 146-151.

(2) C. II. S: 301-302.

3. Muvalat Akdi Delili:

Prof. Ebu Zehra, muvalat akdini delil getirmemi detenkit ederek bunun sigorta akdi ile alakasını soruyor; “ikisinin arasında bir yakınlık göremediğini”, “islamdaki muvalat akdi ile hayat sigortası arasında bir bağlantı kurmak istediğini, fakat bunu da yapamadığını” söylüyor.

Cevap: Bizim bu iki akit arasında gördüğümüz benzerlik muvalat ile hayat sigortası akitleri arasında değildir. Görüşünü, araştırmasını hikaye ettiğimiz Prof. Taha es-Senusi’nin açıkladığı akdi ile mesuliyet sigortası akdi arasındadır. Muvalat akdi gereği veli, hata ve kaza yoluyla suç işleyen mevlanın medeni mesuliyetini yani suçundan doğan mali tazminatı yükleniyor; veli cinayet işlemediği halde bu, sırf muvalat akdi sebebiyle oluyor. Sonra, gerçekleşmemiş fakat muhtemel olan bu yüklenme karşılığında veli, varis bırakmadan ölürse mevlanın mirasından istifade ediyor, bu da gerçekleşmemiş, muhtemel bir bedeldir.

Sigorta sisteminin en önemli dallarından birisi olan mesuliyet sigortası da böyledir. Kaza suçları arasına giren yolcuların uğradığı zarar, şoför veya araba sahibine tazminat yüklüyor; işte bu, mesuliyet sigortasına bir örnektir. Bilindiği üzere trafik kazalarında sadece arabalar zarar görmüyor, yolcular veya başkaları da malından, canından oluyor, bu da tazminat borcu doğuruyor; işte mesuliyetten maksadımız budur. Trafik sigortası bazen yalnız araba ile alakalı olur ve sigorta şirketi arabanın hasarını temin etmeyi borçlanır; bazen de -üçüncü şahıslar zarar görürse- araba sahibinin onlara karşı mali mesuliyeti ile alakalı olur. işte bu, “mesuliyet sigortası” içine girmektedir. Ve bu, bizim delil getirdiğimiz muvalat akdine çok benzemektedir. Çünkü bu akitte de veli, kaza ve hata yoluyla mevlanın (akdi yapan/kimsesiz kişi) işlediği suçların doğurduğu tazminatı yüklenmekte; buna mukabil, mevla varissiz ölürse ona varis olmaktadır.

Buiki mevzu arasındaki bağ ve benzerlikten daha kuvvetlisi olabilir mi? Üstadımız bunu görmediğini, söylüyorsa da, fikri ve ilmi sahada müşahade ettiklerimiz onun bu apaçık benzerliği, rahatça görebileceğini ispat etmektedir.

Mesuliyet sigortası -bilindiği gibi- yalnızca trafik kazalarına ait değildir; onun, sistem içinde geniş bir tatbikat sahası vardır. Bütün medeni (mali) mesuliyetler üzerine bu sigorta tesis edilebilir. Bunun istisnasıkasten işlenen suçlardır; istisnanın sebebi de suç işlemeyi teşvikten kaçınmaktır nitekim bu hususu tebliğimizde açıklamıştık.

4. Avakıl Sistemi Delili:

Üstad Ebu Zehra, İslamdaki avakıl sistemini, mesuliyet ve hayat sigortalarının caiz olduğuna delil getirmemize de iki noktadan itiraz ediyor:

a) Ona göre sigorta sistemi bir yahudi icadıdır; çünkü dünyadaki belli başlı sigorta sistemlerinde yahudi sermayesi hakimdir.

b) İslamdaki avakıl sisteminde, bir kimsenin kazara öldürdüğü şahıs için ödemesi gereken kan bedelini (diyeti), onun yardımlaştığı -yakından uzağa- akrabası yüklenmektedir.

Yahudi işi sigorta şirketleri o sigortalı şahsın akrabası mıdır ki, onu avakıl sistemine kıyas etmek uygun olsun?

Ve üstad soruyor: “Yahudi işi sigorta şirketi ilenasıl muamele yapılabilir?...”

Cevap:

a) Sigorta sistemi bir yahudi icadı değildir. Onu her şeyden önce ticari zaruretler ve taşıma kazalarının zararlarını telafi ihtiyacı doğurmuş, sonra yayılmış, yardımlaşmaya dayanan umumi bir iktisadi sistem haline gelmiştir.

Tebliğimde, Arapça ve yabancı dilden ilgili kaynaklardan sigortanın, ilk defa miladi on dördüncü asırda deniz sigortası olarak ortaya çıktığını açıklamıştım.

Münakaşata taktığı olarak sigorta sisteminin bir yahudi icadı olduğunu ve bugün dünyanın belli başlı sigorta şirketlerinde yahudi unsur ve sermayesinin hakim olduğunu kabul etsek dahi bu, bizzat sigorta sistemini haram kılmak için şer’i bir delil olur mu?

Yahudiler faydalı bir makine icat etseler veya bazı faydalı, yeni keşifler sadece onlara ait olsa bunları edinmek, kullanmak, satın almak, aynısını yapmak için fabrikasını kurmak müslümanlara haram mı olur? Ne muhterem hocamızın, ne de başkasının buna evet diyeceğini sanmıyorum.

Sonra beynelmilel sigorta şirketlerinde yahudi unsur ve sermayesinin galip olduğu doğru ise üstadımız, milli sermaye ile kurulmuş tamamen milli bir sigorta şirketi ileakit yapmaya ne diyecek?O zaman bu mevcudaki hükmü değişicek mi?Diyelim ki, gazeteciliği yahudiler icat etti ve milletlerarası seviyede buna hakim oldu, bize yerli ve milli bir gazete kurmak haram mı olacak?

b)Yardımlaşma esası bakımından sigorta akdini islamdaki avakıl sistemine benzetmemizden -kazara öldürmede akilenin, suçluya akraba olması gibi- sigorta şirketinin de sigortalıya akraba olması lazım gelmez.

Fıkıh ilminde kabul edilmiş bir esas vardır:İslam hukukunun böylesine zenginleşmesinde şeref payı büyük olan kıyas metodunda, kıyasın iki

tarafının (makis ve makisun aleyh)şekilde mutlak olarak birleşmeleri gerekmez. Zaten böyle olsaydı kıyasa da ihtiyaç olmazdı; çünkü bu takdirde kıyas edilen, kıyasa esas olan meselenin bir ferdi olur, meselinin hükmünü koyan nassın doğrudan doğruya şümulüne girerdi. Kıyasta iki tarafın, hükmün dayanak ve düğüm noktasında yani illette birleşmeleri, benzeşmeleri kafidir. İşte bizim İslami avakıl sistemi ile -yeni olan- sigorta sisteminin bazı nevileri arasında tesbit ettiğimiz benzerlik bu nevidendir.

Avakıl sisteminde, kazara öldürmeden doğan mali mesuliyeti yüklenme hususunda şer'an mecbur kılınmış bir yardımlaşma var. Sigorta sisteminde de akitleşme yoluyla ve ihtiyari olarak bir yardımlaşma var. Bununla, sigortanın nevilerinden birisi olan mesuliyet sigortasında, mali mesuliyetin yükü paylaştırılmış oluyor. Amme menfaatine (maslahata) binaen dinin, bazı durumlarda -akitleşme bulunmadan- mecbur kıldığı bir şeyi, amme menfaati bulunması bakımından ona benzeyen ve faydalı olan başka yer veşekillerde, akitleşme yoluyla tecviz etmemiz mümkündür. Tecviz ettiğimiz sahada umumi olarak ticari ve iktisadi fayda vardır, felakete uğrayan kimsenin zararı haffletilmektedir, bu tesbit ve tevzi için geliştirilmiş bir tekniğe göre yürütülmektedir.

5. Sigorta Şekillerinden Bazı Garip Örnekler:

Prof. Ebu Zehra, sigorta nizamını mahkum ederken şöyle diyor: “Tatbikatta sigorta, bazı bayanlarını bacak güzelliğini sigorta ettirecekleri bir dereceye gelmiştir.”

Cevap:

tebliğde de açıkladığı gibi biz burada bir iktisadi müessese ve sistem olarak sigorta üzerinde duruyoruz. Bunun şer'an caiz olduğuna hükmetmek; sigorta şirketlerinin yaptığı her akdin, bu akitlerde tarafların koyduğu her şartın, şirketlerin ihtiyatlarını değerlendirmek için başvurduğu her yol ve vasitanın caiz olduğunu söylemek demek değildir. Sistemin caiz olduğuna hükümden sonra bütün bunlar, kadın mevzuu, makbul olan ve olmayan şartlar... gibi mevzulardaki şer'i, umumi kaidelere tabiidir. Nitekim alış-verişin şer'at caiz olmasından, her şeyin alınıp satılabilmesi ve

ileri sürülen her akdi şartın caiz olması lazım gelmez. Biz de bir misal vermiş, bazı yabancı memleketlerde, umumi seçimlerde adayların, seçimi kaybetmek ihtimaline karşı şirketlerin bunları sigorta ettiğini zikretmiştik; bunu islamin umumi prensipleri elbette kabul etmeyecektir. Bacak güzelliğinin ve benzerlerinin sigortası da böyledir. Umumi olarak iktisadi sigorta müessesesinin caiz olduğuna hükmetmekle beraber bu şekillerin şer'an caiz olmadığını söylememiz mümkündür. üstadımız Ebu Zehra huzur içinde olsun, biz bacaklarını sigorta ettirilmesini tecviz noktasına asla gelmiyeceğiz.

6. Hayat Sigortasında Kumar Şüphesi:

hayat sigortasının bir nevi kumar olduğusözünü Prof. Ebu Zehra da tekrarlıyor ve bunu şöyle açıklıyor: Umumiyetle akitler, alınan ile verilen arasındaki eşitliğe dayanır. Halbuki hayat sigortasında, ölüm halinde alınan tazminat, ödenen primlerin toplamından çok fazladır. İşte bedeller (ıvazlar)arasındaki bu fark, hayat sigortasını kumar haline getiriyor.

Cevap:

Bedeller arasında eşitlik -fıkıh yönünden- ancak iki durumda gerekli olur:

a)Telef edilen şeylerin ödenmesinde, burada mümkün olduğu kadar mutlak denklik aranır. Misli olan mallarda bir şey misli ile ödenir, çünkü misil, her bakımdan (mana ve suret cihetlerinden)asıl yerini tutar. Kıymet takdirine tabi (kıyemi) mallarda telef edilen malın kıymeti yani piyasa değeri ödenir. Çünkü malın misli (benzeri, aynısı)bulunamayınca kıymeti, şekil bakımından değilse de mana (fonksiyon) bakımından onun yerini tutar; bu husus fıkıh usulü ilminde açıklanmıştır.

b) Aralarında faiz cereyan eden malların (emval-i ribeviiyye)her birinin kendi cinsi ile değiştirilmesi esasına dayanan sarf, ödünç verme gibi mübadele akitlerinde.

Fukahamız tazminata dahil malları da ikiye ayırıyorlar:

a) Kendileriyle ödenenler. Bunun örneği telef edilen mallardır; bunlarda eşitlik şarttır; ya kıymetleri veya misilleriyle ödenirler.

b) Başkasıyla ödenenler. Bunun da örneği satış akdinde satılan şeydir. Satılan malın bedelini satın alan kıymetiyle değil fiyatı (semeni) ile ödemektedir. Bu da az olsun, çok olsun satış akdinde karşılıklı rıza ile üzerinde anlaşılan bedeldir. Bir kimse pahalı ve değerli bir malı ucuza satabileceği gibi aksini de yapabilir. Çünkü buradaki kıymetlendirme esas olan iradedir. Şunu da unutmamak gerekir ki satış akdinde hiçbir yardımlaşma düşüncesi yoktur; o tamamen ticari bir mübadeledir. Buna rağmen onda, bedeller arasındaki mezkur kıymet farklılığı şer'an caiz görülmüştür; çünkü değerlendirmede esas iradedir.

Hayat sigortasında da bedel takdiri suretiyle borçlanmanın esası iradedir; bu, telfedilen şeylerin ödenmesi gibi değildir; bu sebeple eşitlik de gerekmez. Bu husus, hem karşılıklı ödeme, hem de yardımlaşmanın içiçe girdiği, paralel yürüdüğü bir sistem ve temele dayalı, yeni bir akittir. Dolayısıyla bunda alınan ile verilen arasında eşitliği olmaması, farkın bulunması, satış akdindekinden daha tabiidir. Şu halde bununla kumarın ne alakası vardır?

7. Sigorta Primleri Karşılığında Verilen Şeyin Güvenlikten İbaret Olması:

Tebliğinde “Sigorta akdinde ödenen karşılıklar akitle birlikte gerçekleşmektedir; zannedildiği gibi ğarar kabilinden ve ihtimalle bağlı değildir; sigorta primine karşı verilen şey sigortalının kavuştuğu güvenliktir, teminattır, huzurdur” demiştim; profesör bunu da tenkit ederek soruyor: “Bu güvenlik de nedir, nasıl karşılık olabilir?”

Üstad, bekçi tutma akdini “şer'an güvenlik ve teminat için bir bedel vermenin caiz olduğuna” delil getirmemi de tenkit ederek şöyle diyor: “Bekçi tutma akdinde, akde mevzu teşkil eden bir iş vardır: “Bekçilik”. Bu, güvenlik değil belli bir iş üzerine yapılmış kiralama (hizmet) akdidir.”

Cevap:

Bekçi tutma akdinin bir iş üzerine yapıldığını ben de kabul ediyorum. Fakat tebliğimde de kısaca işaret ettiğim gibi, şahısların tutulmaları ve kiralananlarına mevzu teşkil eden her nevi işin meydana getirdiği, kiralayanın maksudu olan, ona fayda getiren elle tutulur neticesi, eseri vardır; iş veren ücreti bunun için verir. Ekmek pişirmek için tutulan ekmekçinin işi, ağaç işlerini yapmak için tutulan marangozun işi böyledir. Hatta fukahanın, taşıdığı mal üzerinde işinin bir eseri yoktur” dedikleri hammalın işinin bile taşıdığı mal dışında, kiralayan için faydalı olan “malın yerini değiştirmekten ibaret” bir eseri, bir neticesi vardır.

Bütün akitler gaye ve neticelerine göre vaz olunmuştur. İmdi bekçilik akdinin gayesi ve bekçinin işinden hasıl olan eser, netice nedir? Cevap açıktır: Beklenen malın, tecavüz, hırsızlık, itlaf, sabotaj gibi tehlikelerden, bu bekçilik sayesinde masun olacağına inanan mal sahibinin huzur ve güven duygusu; yoksa bekçinin iş beklenen şeyin değerini artıracak bir tesir veya onun fiyatını artıracak bir yer değiştirme... durumu meydana getirmiş değildir.

İşte bu, tehlikelerden emin olmanın, güvenliğin, bir bedel karşılığında talep edilebileceğini, bunun şer'an caiz olduğunu göstermektedir; çünkü şer'i kaideler arasında “işler maksatlara göredir” akitlerde mana ve maksatlara bakılır” esasları vardır. (Macelle, madde: 2, 3).

İşte benim, bekçilik akdini delil getirmekten masadım budur. Yoksa ben, bekçinin yaptığı bir iş yoktur demedim. Bu cevapla getirdiğim delilin sağlamlık ve geçerliği anlaşılmış olacaktır.

Bu ilmi münakaşada ileri sürülen noktalara verdiğim cevapları bitirirken dikkatleri şu hususlara çekmekte fayda görüyorum:

İlk imam fakihlerimiz, kır ve köylerde yaşayan kimselerin uzak kalmaları ve kaçınmaları güç olduğu için (umumi belva sebebiyle) davar, sığır gibi, hayvanların dışkılarının temiz olduğuna fetva vermişler; onları güçlük içinde bırakmamak ve kolaylık sağlamak için bu nevi dışkının necaset vasfının affedileceğini bildirmişlerdir. Hanefi mezhebine ait kitapların, taharet bölümünde İmam Muhammed'den naklen açıklandığı gibi bu nesne aslında şer'an pis olmasına rağmen, açık kuyu ve gölgelerini bundan korumak güç olduğu için bu fetvayı vermişlerdir.

Dinin müsamaha ve müsaadesinden bu aydınlık ve hayırlı ölçüleri getiren mezkur imam fakihlerimiz şu asrımızda yaşasaydılar, insanlarını hayati menfaat ve zaruretlerinin ne ölçüde sigorta sistemine bağlı olduğunu görseydiler, önceki asırlarda bulunmayan birçok nevileri de bu asırda doğanın ve sigorta nizamı olmazsa fertlerin varlığını silip süpüren tehlike, felaket ve kazaları müşahade etselerdi sonra da bu yeni sigorta akdini emreden veya yasaklayan bir nassın bulunmadığını görselerdi ona karşı durum ve tutumları ne olurdu? Onlar ki güçlüğü defetmek için köylerde, belli hayvan terslerinin temiz olduğuna fetva vermişlerdi.

Büyük alim, Prof. M. Ebu Zehra'nın tenkit ve düşünceleri üzerine bu cevaplarla iktifa ediyorum. Çünkü onun dışında kalan muhterem alimlerin muhtelif tenkit ve düşünceleri bu çerçeve içinde dolaşıyor, dışına çıkmıyordu. Prof. Ebu Zehra'nın itirazlarına cevabım aynı zamanda onlara da cevaptır.

8. Prof. Kalkıyli'nin Söyledikleri:

Ürdün müftüsü Şeyh Abdullah el,Kalkıyli'nin, münakaşa ve tenkit ederken sarfettiği bir söze dokunmadan cevaplarıma nihayet veremeyeceğim. dinleyicilere, hitaben şöyle demişti: “Size düşen, üzerimize farz olan, dini hükümler açıklama mercii olan resmi müftülerin görüşlerine uymanızdır; başkalarına değil, çünkü delil olun onların görüşleridir.”

Bunu dün gece, konferanslardan sonra bana söylemişti; bugün de münakaşa esnasında dinleyenlere ilan etti.

Muhterem müftü (Allah selamet versin!) halka şunu anlatmak istiyor: Delili kuvvetli olduğu için değil, fakat resmen müftü olduğu için onun aykırı görüşünü kabul etmek gereklidir, diyor.

Kendilerine hatırlatmak isterim ki, islam, bilgi ve hükümleri açıklama mevzuunda delili ve hüccet dışında hiç bir şeye otorite tanımamıştır. İslamda, dini otoriteye sahip ruhbanlık ve ruhanilik yoktur. Din nazarında insanlar iki sınıftır:Alimler ve cahiller. İnsanın ilmi ve ilmi gücü mevkiine

değil, deliline dayanır. Aksi halde, makamından ayrılan resmi müftünün ilmi ortadan kalkar, aynı makama gelen cahilin bilgisizliği de ilim olurdu. Prof. Kalkıyılı bunu kabul eder mi? Sonra resmi müftüler mevzû üzerinde çeşitli görüşler ileri sürerlerse buna ne diyecektir? Resmi müftü dinini dünyası karşı lığında satar da -korku veya menfaat sevgiyle- şer'an helale haram, harama helal derse görüşü ne olacaktır? Dini hakikatleri ortaya koyacak ve ilahi sınırların çiğnenmesini önleyecek - delil ve hüccetten başka- kim vardır?

Kalkıyılı'nın tabi olduğu ve ona göre fetva versin diye tayin edildiği mezhebin imamı Ebü- Hanife (r.a.) şöyle diyor: “Nereden aldığımızı bilmeden görüşümüzü benipseyip fetma vermek kimseye helal değildir.” İmam Şafi'i de şunu söylüyor: “Delilsiz, dayanaksız ilim arayan, gece odun toplayana benzer; böylesi bilmeden, içinde kendisini sokacak yılan bulunan odun demetini taşıya bilir!”

Bu manada, müştehit imamların çoğundan nakledilmiş pek çok söz vardır. Bunları İbnul-Kayyim, İlamu'l-muvakk'inde nakletmiştir²Bunlardan hiç biri, şer'i delil yerine gelip geçici resmi makamı, sahibi adına ilmi delil olarak kabul etmemiştir. Bunun da sebebi basit ve açıktır: İslamda ruhbanlık ve ruhanilik yoktur.

Hepinize selam.

M. A. ez-Zerqa

(2 C. II, S. 301-302.

“Bölge sanayiinin vücut bulup gelişmesi faraziyesi, mali yöne iştirak perensibinin hakim olmasına bağlıdır.

Ortaklık prensibine dayanarak kalkınma düşüncesi faizi yakalayan Kur'an prensibine uygun düşmekte ve ortaklık esasını teyit eden İslam dini

ile kaynaşmaktadış. Kur'an kalkınmada bu yolu tutmaya davet, bu da islam milletlerinin dini şuurları ve siyasi duyguları ile kaynaşmaktadış.

Bu faktörün önemi Almanyada bize garip görünmüyor. Alman milletinin bu şur ve duygularına dayanmadan, mahalli kredi müesseseleri için yaygın yardımlaşma ve büyük düzenlemenin bugünkü seviyelerine gelmeleri asla mümkün değil idi...

Bu sistem üzerindeetraflı bir düşünme, yalnızca, Kur'an esaslarına uygun düşmekle kalmayıp, islam dininin teyit ve teşvik ettiği ameli yollar bulunabileceği görşünü de teyit etmektedir.

RİTTERZ HAVSEN